

มาตรฐานสินค้าเกษตร

มกษ. 4408-2565

THAI AGRICULTURAL STANDARD

TAS 4408-2022

ข้าวยั่งยืน

SUSTAINABLE RICE

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ICS 65.020.20

ISBN

มาตรฐานสินค้าเกษตร

มกษ. 4408-2565

THAI AGRICULTURAL STANDARD

TAS 4408-2022

ข้าวยั่งยืน

SUSTAINABLE RICE

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

50 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0 2561 2277 โทรสาร 0 2561 3357

www.acfs.go.th

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศและงานทั่วไป เล่ม 139 ตอนพิเศษ 166 ง

วันที่ 12 กรกฎาคม พุทธศักราช 2565

คณะกรรมการวิชาการพิจารณามาตรฐานสินค้าเกษตร
เรื่อง การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับการผลิตข้าวที่ยั่งยืน

1. อธิบดีกรมการข้าว หรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย	ประธานกรรมการ
นายอาวชัยชาญ เลี้ยงประยูร อธิบดีกรมการข้าว	
นายชาติรี บุญนาค	ผู้ตรวจราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
	รักษาราชการแทนอธิบดีกรมการข้าว
นายประสงค์ ทองพันธ์	ผู้อำนวยการกองตรวจสอบรับรองมาตรฐานข้าวและผลิตภัณฑ์
2. ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร	กรรมการ
นายธีระวัฒน์ วงศ์วิชิต	
3. ผู้อำนวยการกองพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าว กรมการข้าว หรือผู้แทน	กรรมการ
นางพรทิพย์ ถาวงศ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าว
	รักษาราชการแทนผู้อำนวยการกองพัฒนาผลิตภัณฑ์ข้าว
นางสุนันท์ ท่วมมา	
นางสาวสมใจ แก้วสร	
4. ผู้อำนวยการกองตรวจสอบรับรองมาตรฐานข้าวและผลิตภัณฑ์ กรมการข้าว หรือผู้แทน	กรรมการ
นายประสงค์ ทองพันธ์	ผู้อำนวยการกองตรวจสอบรับรองมาตรฐานข้าวและผลิตภัณฑ์
นายรพีวิทย์ เจริญนิตินนท์	
5. ผู้แทนสภาเกษตรกรแห่งชาติ	กรรมการ
นายธีรวัชร พรพันธุ์วิศ	
6. ผู้แทนสถาบันรับรองมาตรฐานไอเอสโอ	กรรมการ
นายฐานิต ปิยะศิริศิลป์	
7. ผู้แทนสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	กรรมการ
นายเจริญ แก้วสุกใส	
8. ผู้แทนสมาคมชาวนาและเกษตรกรไทย	กรรมการ
นายปรโมทย์ เจริญศิลป์	
นายสันติย์ จิตต์นุพงษ์	
9. ผู้แทนสมาคมโรงสีข้าวไทย	กรรมการ
นายรังสรรค์ สบายเมือง	
นายมานิต สถาปนพิทักษ์กิจ	
10. ผู้แทนสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย	กรรมการ
นายสมเกียรติ มรรคยาธร	

11. ประธานศูนย์ข้าวชุมชนโพธิ์ใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี หรือผู้แทน
นายเกรียงไกร จันทร์เพ็ง	กรรมการ
12. นางสาวลัดดา วิริยางกูร
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านมาตรฐานการผลิตข้าวที่ยั่งยืนของ SRP	กรรมการ
13. นางลัดดาวัลย์ กรรณนุช
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเทคโนโลยีการผลิตข้าว	กรรมการ
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตนาวรรณ มั่งคั่ง
ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเกษตรกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
15. ผู้แทนสำนักกำหนดมาตรฐาน
สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ
นางสาวณมาพร อัครวิโรจน์	กรรมการและเลขานุการ

ข้าวเป็นสินค้าเกษตรที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในผู้ผลิตหลักของโลก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายการเกษตรที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ดังนั้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ยกระดับมาตรฐานการผลิตข้าวให้เกิดความยั่งยืน สร้างโอกาสทางการตลาดและเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของข้าวไทย คณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร จึงเห็นสมควรกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ข้าวยั่งยืน โดยมีสาระสำคัญที่สอดคล้องตาม The SRP Standard for Sustainable Rice Cultivation ซึ่งริเริ่มโดยโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Environment Programme) ร่วมกับองค์การภาครัฐและเอกชนจากทุกภูมิภาคของโลก รวมทั้งองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations: FAO) ซึ่งมีข้อกำหนดครอบคลุมประเด็นความปลอดภัยด้านอาหาร เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO)

มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ กำหนดขึ้นโดยใช้เอกสารต่อไปนี้เป็นแนวทาง

มกษ. 4400-2552. การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับข้าวหอมมะลิไทย

มกษ. 4401-2551. การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับข้าว

มกษ. 4403-2564. การปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงสีข้าวและโรงปรับปรุงสภาพข้าว

มกษ. 9060-2564. การแสดงฉลากสินค้าเกษตร

SRP. 2020. The SRP Standard for Sustainable Rice Cultivation (Version 2.1), Sustainable Rice Platform.

Bangkok: 2020. Available Source: <http://www.sustainablerice.org>, Viewed December, 2020.

ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เรื่อง กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร : ข้าวยั่งยืน
ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑

ด้วยคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร เห็นสมควรกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ข้าวยั่งยืน เป็นมาตรฐานทั่วไป ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อส่งเสริมสินค้าเกษตรให้ได้คุณภาพ มาตรฐาน และปลอดภัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ มาตรา ๑๕ วรรคสอง และมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกอบมติคณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๕ เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงออกประกาศ กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร : ข้าวยั่งยืน มาตรฐานเลขที่ มกษ. 4408-2565 ไว้เป็นมาตรฐานทั่วไป ดังมีรายละเอียดแนบท้ายประกาศนี้

ทั้งนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

(นายประภัตร โพธสุธน)

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ปฏิบัติราชการแทน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

มาตรฐานสินค้าเกษตร ข้าวยั่งยืน

1. ขอบข่าย

- 1.1 มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ กำหนดวัตถุประสงค์และข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการฟาร์ม การเตรียมการก่อนปลูก การใช้น้ำ การจัดการธาตุอาหาร การจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน การเก็บเกี่ยว และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว สุขภาพและความปลอดภัยของบุคลากร สิทธิแรงงานในฟาร์ม การแปรรูปข้าวเปลือกเป็นสินค้าข้าว และการแสดงฉลากและการกล่าวอ้างของข้าวเปลือกและสินค้าข้าว เพื่อให้เกิดความปลอดภัยด้านอาหารและการพัฒนาการผลิตข้าวที่ยั่งยืน
- 1.2 มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ ครอบคลุมข้าวเปลือก และสินค้าข้าวประเภทข้าวหอมมะลิ ข้าวกล้อง และข้าวขาว ที่ได้จากระบบการผลิตข้าวยั่งยืน

2. นิยาม

ความหมายของคำที่ใช้ในมาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ ให้เป็นไปตาม มกษ. 4400 มกษ. 4401 มกษ. 4403 และดังต่อไปนี้

- 2.1 การจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้ง (alternate wetting and drying practice (AWD)) หมายถึง การจัดการน้ำแบบเป็นระยะๆ เพื่อส่งผลให้สภาพดินเปียกและแห้งสลับกัน โดยการปล่อยให้น้ำแห้งลงตามธรรมชาติ ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับน้ำใต้ผิวดิน ดูได้จากท่อระดับน้ำ (ต่ำกว่าผิวดิน 10 cm ถึง 15 cm^{1/}) หรือศักย์ของน้ำในดิน ($-10 \text{ kPa}^{2/}$ ที่ 15 cm ต่ำกว่าผิวดิน) ซึ่งจะช่วยประหยัดน้ำและไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อปริมาณผลผลิตต่อพื้นที่ ดังนั้น จึงมีการเรียกคำนี้ว่าการจัดการน้ำอย่างประหยัดโดยวิธีแบบเปียกสลับแห้ง (safe-AWD)
- 2.2 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน (invasive species) หมายถึง สัตว์ พืช หรือสิ่งมีชีวิตอื่น ที่มนุษย์นำเข้ามาในพื้นที่ที่ไม่มีการกระจายของสัตว์ พืช หรือสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นโดยธรรมชาติ ซึ่งเมื่อมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและมีการแพร่กระจายจะทำให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อระบบนิเวศ และชนิดพันธุ์ท้องถิ่น ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานสามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ เศรษฐกิจ (ได้แก่ การท่องเที่ยว การเกษตร) และระบบนิเวศดั้งเดิม ผลกระทบเหล่านี้อาจรบกวน

^{1/} cm เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยในระบบเอสไอ (International System of Units; SI) ที่ใช้แทนคำว่า “เซนติเมตร (centimeter)”

^{2/} kPa เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยในระบบเอสไอ ที่ใช้แทนคำว่า “กิโลปาสคาล (kilopascal)”

กระบวนการทางระบบนิเวศ ชักนำให้เกิดโรคในมนุษย์ หรือพรรณพืชและพรรณสัตว์ และลดความหลากหลายทางชีวภาพ

- 2.3 ฤดูปลูก (cropping season) หมายถึง ช่วงเวลาของพืชเชิงเดี่ยว สำหรับข้าวโดยทั่วไปฤดูปลูกเริ่มจากการเตรียมพื้นที่ และรวมถึงการเพาะเมล็ดพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นการเพาะเมล็ดเป็นต้นกล้าหรือหยอดหรือหว่านเมล็ดพันธุ์ในแปลงนาโดยตรง จนสิ้นสุดที่ช่วงเวลาหลังเก็บเกี่ยว
- 2.4 พันธุ์ข้าวอายุสั้น (early-maturing rice variety) หมายถึง พันธุ์ข้าวที่มีอายุการเจริญเติบโตตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวน้อยกว่าค่าเฉลี่ยของพันธุ์ข้าวอายุปานกลาง ข้าวกลุ่มนี้จะมีอายุเก็บเกี่ยวไม่เกิน 110 วัน
- 2.5 พันธุ์ข้าวอายุปานกลาง (medium maturing rice variety) หมายถึง พันธุ์ข้าวที่มีอายุการเจริญเติบโตตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว อยู่ในเกณฑ์ค่าเฉลี่ยของอายุข้าวโดยทั่วไป คือ มากกว่า 110 วัน ถึง 130 วัน
- 2.6 พันธุ์ข้าวอายุยาว (late maturing rice variety) หมายถึง พันธุ์ข้าวที่มีอายุการเจริญเติบโตตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยวมากกว่าค่าเฉลี่ยของพันธุ์ข้าวอายุปานกลาง ข้าวกลุ่มนี้จะมีอายุเก็บเกี่ยวที่มากกว่า 130 วันขึ้นไป
- 2.7 เคมีภัณฑ์ทางการเกษตร (agrochemical) หมายถึง สารประกอบเคมีที่ผลิตเชิงการค้า ซึ่งโดยปกติเป็นสารสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี วัตถุอันตรายทางการเกษตร สารปรับปรุงดิน
- 2.8 วัตถุอันตรายทางการเกษตร (pesticide) หมายถึง สารที่มีจุดมุ่งหมายใช้เพื่อป้องกัน ทำลาย ดึงดูด ขับไล่ หรือควบคุมศัตรูพืชและสัตว์ หรือพืชและสัตว์ที่ไม่พึงประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ระหว่างการเพาะปลูก การเก็บรักษา การขนส่ง การจำหน่าย หรือระหว่างกระบวนการผลิตสินค้าเกษตร อาหาร หรืออาหารสัตว์ หรือเป็นสารที่อาจใช้กับสัตว์เพื่อควบคุมปรสิตภายนอก (ectoparasite) และให้หมายความรวมถึงสารควบคุมการเจริญเติบโตของพืช สารทำให้ใบร่วง สารที่ทำให้พืชแห้งตาย สารปลิดผล สารยับยั้งการแตกยอดอ่อน และสารที่ใช้กับพืชผลก่อนหรือหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อป้องกันการเสื่อมเสียระหว่างการเก็บรักษาและการขนส่ง แต่ไม่รวมถึงปุ๋ย สารอาหารของพืช และสัตว์ วัตถุเจือปนอาหาร วัตถุที่เติมในอาหารสัตว์ (feed additive) และยาสำหรับสัตว์
- 2.9 วัตถุอันตรายชนิดที่ 4 (hazardous substance, type 4) หมายถึง วัตถุอันตรายที่ห้ามมิให้มีการผลิต การนำเข้า การส่งออก การนำผ่าน หรือมิไว้ในครอบครอง โดยเป็นไปตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

- 2.10 ระยะทิ้งช่วงก่อนเก็บเกี่ยว (pre-harvest interval (PHI)) หมายถึง ระยะเวลาตามที่ระบุในฉลากหรือคำแนะนำการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร นับจากวันที่ใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรครั้งสุดท้ายจนถึงวันที่อนุญาตให้เก็บเกี่ยวผลิตผล
- 2.11 การจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน (integrated pest management (IPM)) หมายถึง แนวทางการจัดการระบบนิเวศเพื่อให้ประชากรศัตรูพืชน้อยกว่าระดับความเสียหายทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ลดอันตรายต่อมนุษย์ สัตว์ พืช และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำได้โดยการผสมผสานเทคนิคต่างๆ เช่น การใช้พันธุ์ต้านทาน การอนุรักษ์ศัตรูธรรมชาติโดยการปรับให้มีที่อยู่อาศัย การลดหรือหลีกเลี่ยงการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร การปรับวิธีการเกษตรกรรม การใช้วิธีกล ฟิสิกส์หรือชีววิธีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

3. วัตถุประสงค์

การผลิตข้าวยั่งยืนต้องบรรลุวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 3.1 ผลิตสินค้าข้าวที่มีคุณภาพและความปลอดภัยด้านอาหาร
- 3.2 ปกป้องสุขภาพและคุ้มครองความปลอดภัยของเกษตรกร ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงชุมชน
- 3.3 เพิ่มผลิตผล ลดต้นทุน เพิ่มรายได้ จากการใช้เทคโนโลยีการผลิตและการจัดการที่เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- 3.4 เสริมความสมดุลของระบบนิเวศภายในแปลงนา และพื้นที่โดยรอบ อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาและส่งเสริมการบริการจากระบบนิเวศ^{3/} รวมทั้งคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก
- 3.5 ใช้แรงงานอย่างถูกต้องบนพื้นฐานสิทธิตามกฎหมายแรงงานได้อย่างสอดคล้องตามบริบทของวัฒนธรรมและสังคมท้องถิ่น
- 3.6 ส่งเสริมเกษตรกรและผู้ประกอบการแปรรูปข้าวที่ผลิตข้าวยั่งยืนตามมาตรฐานและมีการตามสอบข้อมูลตลอดโซ่การผลิต รวมทั้งการป้องกันการปนเปื้อนและการปะปนของข้าวอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ข้าวยั่งยืน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค

^{3/} บริการจากระบบนิเวศ (ecosystem services) คือ ประโยชน์ที่เกิดจากจากระบบนิเวศ ซึ่งเอื้อต่อชีวิตและสวัสดิภาพของมนุษย์

บริการของระบบนิเวศแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

- 1) การจัดหาให้ เช่น การผลิตอาหารและน้ำ
- 2) การควบคุมดูแล เช่น การควบคุมสภาพอากาศและโรค
- 3) การสนับสนุน เช่น วัฏจักรของสารอาหารและการผลิตออกซิเจน
- 4) การบริการทางใจ เช่น ประโยชน์ด้านจิตใจและสุนทรียภาพ

4. ข้อกำหนด

ข้อกำหนดการปฏิบัติสำหรับการผลิตข้าวยั่งยืน ให้เป็นไปตามข้อกำหนดดังนี้

4.1 การจัดการฟาร์ม

4.1.1 ปฏิทินเพาะปลูกข้าว

เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรจัดทำปฏิทินเพาะปลูกข้าวล่วงหน้าในแต่ละฤดูปลูก กรณีจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนปฏิทินให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (เช่น สภาพภูมิอากาศ ปัญหาจากศัตรูพืช)

ปฏิทินเพาะปลูกข้าวควรประกอบด้วยข้อมูลวันที่คาดว่าจะต้องดำเนินกิจกรรมและวันที่ปฏิบัติจริง กิจกรรมที่ควรกำหนดช่วงเวลาในปฏิทิน ได้แก่

- 1) กิจกรรมหลัก (เช่น การเตรียมดิน การปลูก การเก็บเกี่ยว)
- 2) การใส่ปุ๋ยหลักของข้าว (เช่น การแบ่งใส่) และการจัดการน้ำ (เช่น การปล่อยน้ำเข้าแปลงนา)
- 3) การสำรวจปัญหาการคุกคามและระดับความเสียหายจากศัตรูพืช (เช่น การเดินสำรวจแปลงนา ตรวจนับชนิดและจำนวนศัตรูพืช)
- 4) การจ้างแรงงาน หรือการจ้างบริการทางการเกษตร (เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร)

4.1.2 การบันทึกและเก็บรักษาข้อมูล

4.1.2.1 เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรบันทึกข้อมูลกิจกรรมการปลูกข้าวที่ปฏิบัติในแต่ละฤดูปลูก ดังนี้

- 1) ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
 - ก) ขนาดพื้นที่ทำนา
 - ข) เมล็ดพันธุ์ข้าวและแหล่งที่มา
 - ค) ต้นทุนการผลิต (ค่าเช่าที่นา ค่าแรงงาน ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร ค่าเชื้อเพลิงที่ใช้ในการสูบน้ำ และค่าจ้างบริการทางการเกษตรต่างๆ)
 - ง) จำนวนครั้งที่ให้น้ำในการทำนา (กรณีที่ใช้ระบบชลประทาน)
 - จ) การใช้ปุ๋ย (จำนวนครั้งที่ใส่ปุ๋ย ปริมาณและชนิดของปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์ที่ใช้)
 - ฉ) จำนวนครั้งที่ใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรในแปลงนา (ถ้ามี)
 - ช) อายุการเก็บเกี่ยวและปริมาณข้าวเปลือกที่เก็บเกี่ยวได้
 - ซ) ราคาขายข้าวเปลือก
- 2) ข้อมูลระดับกลาง (สามารถจัดเก็บร่วมกับพันธมิตรทางธุรกิจ^{4/}หรือโดยพันธมิตรทางธุรกิจได้)
 - ก) ข้อมูลระดับพื้นฐานเชิงปริมาณข้างต้นที่แปลงหน่วยให้อยู่ในหน่วยสากล ระบบเอสไอ หรือหน่วยที่ระบบเอสไอยอมรับ หรือหน่วยอื่นที่สากลยอมรับ เช่น กรณีพื้นที่ให้ใช้

^{4/} พันมิตรทางธุรกิจ หมายถึง กลุ่มเกษตรกร เช่น สมาคม สหกรณ์ ผู้ประกอบการโรงสีและโรงปรับปรุงสภาพข้าว ผู้ส่งออก พันมิตรในโซ่อุปทาน องค์กรของรัฐ และองค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ

หน่วย hektar น้ำหนักให้ใช้หน่วยกิโลกรัม ปริมาตรให้ใช้ลิตร ค่าใช้จ่ายให้ใช้หน่วยดอลลาร์สหรัฐ

- ข) ข้อมูลเชิงลึกเพื่อให้สามารถวิเคราะห์การปฏิบัติอย่างยั่งยืนในเชิงปริมาณ ได้แก่
- การจัดการน้ำ เช่น การประมาณปริมาณน้ำที่ใช้ในแปลงนา ปริมาณน้ำฝนสุทธิ จำนวนครั้งที่ปล่อยน้ำเข้าแปลงนา จำนวนครั้งและช่วงเวลาที่ปล่อยให้แปลงนาแห้ง
 - การจัดการธาตุอาหาร เช่น สูตรของปุ๋ยที่ใช้โดยเฉพาะปริมาณไนโตรเจน (nitrogen) และฟอสฟอรัส (phosphorus) ปริมาณของอินทรีย์วัตถุที่ใส่ในแปลงนา
 - การจัดการศัตรูพืช เช่น ข้อมูลการสำรวจและความเสียหายจากศัตรูพืช ข้อมูลรายละเอียดของวัตถุดิบอันตรายทางการเกษตรที่ใช้ (เช่น ชื่อการค้า ชื่อสารออกฤทธิ์ อัตราส่วนผสม ปริมาณที่ใช้ต่อพื้นที่ วันที่มีการใช้และวันที่กลับเข้าพื้นที่) ข้อมูลการจัดการชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน (ถ้ามี)
 - อื่น ๆ เช่น วิธีการเก็บเกี่ยว การทำความสะอาดเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว การจัดการตอซังและฟางข้าว วิธีการกำจัดภาชนะบรรจุวัตถุดิบอันตรายทางการเกษตรที่ใช้หมดแล้ว และวัตถุดิบอันตรายทางการเกษตรที่เหลือใช้และที่เก่าแล้ว วิธีการและระยะเวลาการลดความชื้น (ถ้ามี) ความชื้นของข้าวเปลือกในขณะที่ยังน้ำหนักตอนจำหน่าย (อาจเก็บข้อมูลจากโรงสีข้าว) ข้อมูลการประเมินตามแบบประเมินความเสี่ยงคุณภาพดินและคุณภาพน้ำ ผลการวิเคราะห์ความเค็มของดินและน้ำในแปลงนา
- ค) ปัญหาและข้อสังเกตที่พบในการเพาะปลูกของแต่ละฤดูปลูก (ถ้ามี) เช่น ปัญหาพันธุ์ปน และการจัดการ

- 4.1.2.2 เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือพันธมิตรทางธุรกิจมีผลวิเคราะห์ปริมาณการปนเปื้อนโลหะหนักของข้าวเปลือกที่ได้จากห้องปฏิบัติการ กรณีพบความเสี่ยงตามผลการประเมินโดยใช้แบบประเมินในภาคผนวก ก
- 4.1.2.3 เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือผู้ประกอบการบันทึกข้อมูลวันที่เก็บรักษา และปริมาณของข้าวเปลือกและสินค้าข้าวที่อยู่ระหว่างการเก็บรักษาและขนย้าย เพื่อการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้าวเปลือกและสินค้าข้าว
- 4.1.2.4 เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือพันธมิตรทางธุรกิจเก็บรักษานบันทึกข้อมูลการปฏิบัติงานตามข้อ 4.1.2.1 ถึงข้อ 4.1.2.3 และเอกสารหลักฐานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานไว้อย่างน้อย 3 ปี หรืออย่างน้อย 1 รอบของการรับรอง

4.1.3 การฝึกอบรม

เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือพันธมิตรทางธุรกิจมีการปฏิบัติ ดังนี้

- 1) ประเมินความต้องการของเกษตรกรในเรื่องการฝึกอบรม ข้อมูล และการสนับสนุนสำหรับการปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมดในมาตรฐานนี้

2) ให้เกษตรกรได้รับการฝึกอบรม ข้อมูล และการสนับสนุนที่ต้องการจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในมาตรฐานนี้ หรือเกษตรกรอาจมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลกับเกษตรกรอื่นหรือภายในองค์กรเกษตรกร

3) นำเนื้อหาในมาตรฐานนี้ไปปฏิบัติ

ในช่วงเวลา 5 ปีที่ผ่านมา เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือพันธมิตรทางธุรกิจแสดงหลักฐานให้เห็นว่าได้ปฏิบัติตามข้อกำหนด

4.2 การเตรียมการก่อนปลูก

4.2.1 ความปลอดภัยด้านอาหาร: โลหะหนัก

พื้นที่ปลูกข้าวไม่มีความเสี่ยงในการปนเปื้อนโลหะหนักในสินค้าข้าว และที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพดินและน้ำ โดยให้เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือพันธมิตรทางธุรกิจมีการประเมินความเสี่ยงของการปนเปื้อนในดินตามแบบประเมินความเสี่ยงในภาคผนวก ก ส่วนที่ 1 หากผลการประเมินพบว่ามีความเสี่ยง ให้วิเคราะห์ปริมาณโลหะหนักในดิน เช่น สารหนู แคดเมียม ตะกั่ว โครเมียมปรอท^{5/} หากตรวจพบปริมาณการปนเปื้อนของโลหะหนักในดินสูงเกินกว่าค่ามาตรฐาน^{6/} ต้องมีมาตรการแก้ไข ข้อมูลผลการประเมินและวิเคราะห์ต้องมีอายุไม่เกิน 5 ปี

กรณีมีผลการตรวจวิเคราะห์การปนเปื้อน เมล็ดข้าวต้องปลอดภัยจากโลหะหนัก โดยให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 414) พ.ศ. 2563 ออกตามความในพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เรื่อง มาตรฐานอาหารที่มีสารปนเปื้อน และที่แก้ไขเพิ่มเติม และให้เก็บหลักฐานไว้เพื่อแสดงว่าข้าวปลอดภัยจากโลหะหนัก ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์นั้นต้องมีอายุไม่เกิน 5 ปี

4.2.2 ความเค็มของดิน

เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือพันธมิตรทางธุรกิจมีการประเมินความเสี่ยงของความเค็มของดินตามแบบประเมินความเสี่ยงในภาคผนวก ก ส่วนที่ 2 หากผลการประเมินพบว่ามีความเสี่ยงต้องวิเคราะห์ความเค็มของดินและน้ำในแปลงนา โดยดินควรมีค่าระดับความเค็มไม่เกิน 3 dS/m^{7/} และน้ำมีความเค็มไม่เกิน 5 g/L^{8/} กรณีที่ผลวิเคราะห์เกินค่าที่กำหนดต้องมีมาตรการในการลดหรือปรับตัว เช่น

^{5/} เฉพาะกรณีที่พบความเสี่ยงจากผลการประเมินตามภาคผนวก ก

^{6/} เป็นไปตามข้อกำหนดคุณภาพดินที่ใช้ประโยชน์เพื่อการค้าขาย เกษตรกรรม และกิจการอื่น ๆ ภายใต้ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เรื่อง กำหนดมาตรฐานคุณภาพดิน ออกตามความพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

^{7/} dS/m เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยในระบบเอสไอ ที่ใช้แทนคำว่า “เดซิซีเมนต่อเมตร (decisiemens per meter)”

^{8/} g/L เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยที่ยอมรับให้ใช้ได้กับระบบเอสไอ ที่ใช้แทนคำว่า “กรัมต่อลิตร (gram per liter)”

- 1) ใช้พันธุ์ข้าวที่ทนต่อดินเค็ม
- 2) ตรวจสอบระดับความเค็มของน้ำในแปลงนา โดยมีผลวิเคราะห์ไม่เกิน 3 ปี
- 3) จัดการให้แปลงนามีน้ำเพื่อเพิ่มการชะล้างและลดความเค็มของหน้าดิน
- 4) จัดการให้น้ำเข้า-ออกจากแปลงนาในปริมาณและระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อลดความเค็ม
- 5) ขอคำแนะนำเกี่ยวกับมาตรการจัดการความเสี่ยงของความเค็มในดินและน้ำจากผู้เชี่ยวชาญ และดำเนินการตามคำแนะนำ

4.2.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและความหลากหลายทางชีวภาพ

พื้นที่ปลูกข้าวต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามข้อกำหนดของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และหลักเกณฑ์เงื่อนไขที่หน่วยราชการกำหนด และไม่เป็นพื้นที่ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่ป่า ทั้งนี้ ในกิจกรรมการปลูกข้าว เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรควร:

- 1) มีการอนุรักษ์และเสริมองค์ประกอบความหลากหลายทางชีวภาพที่ปฏิบัติจำเพาะต่อพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
 - ก) มีที่อาศัยหรือหลบภัยของศัตรูธรรมชาติในบริเวณแปลงนา
 - ข) ทำคันนา
 - ค) อนุรักษ์และเสริมองค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพในบริเวณที่ไม่มีกิจกรรมการปลูกข้าว
 - ง) รักษาและเพิ่มชนิดพันธุ์พืชและศัตรูธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ และพืชอาศัยของแมลงศัตรูธรรมชาติที่เป็นประโยชน์
 - จ) ปลูกพืชทดแทนพืชในบริเวณรอบแปลงนาที่เก็บเกี่ยวหรือตัดออกไป
- 2) มีการรักษาและส่งเสริมให้ได้รับการบริการและประโยชน์จากระบบนิเวศ หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง

4.2.4 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน

ไม่นำชนิดพันธุ์พืชหรือสัตว์ต่างถิ่นรุกรานเข้ามาสู่แปลงนา (ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานตามข้อกำหนดนี้ ครอบคลุมชนิดพันธุ์พืชหรือสัตว์ที่ไม่ได้อยู่อาศัยในท้องถิ่นโดยมีการตั้งใจนำเข้ามาในพื้นที่แปลงนา หลังจากปีพุทธศักราช 2552^{9/})

กรณีมีชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานหรืออยู่ในแหล่งที่มีชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรต้องมีการจัดการเพื่อจำกัดชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกรานและมีการปกป้องชนิดพันธุ์ท้องถิ่น^{10/}

^{9/} ชนิดพันธุ์พืชหรือสัตว์ต่างถิ่นรุกรานที่ไม่ได้อยู่อาศัยในท้องถิ่นและนำเข้ามาในพื้นที่แปลงนาก่อนจากปีพุทธศักราช 2552 ยังคงเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2561 เรื่อง มาตรการป้องกัน ควบคุม และกำจัด ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

^{10/} มุ่งเน้นการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาด การกำจัด การเฝ้าระวังชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน เพื่อไม่ให้เกิดการแพร่กระจาย รุกรานและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศหรือชนิดพันธุ์ท้องถิ่น

4.2.5 การปรับระดับ

เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรปฏิบัติตามระบบที่ใช้กับพื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ของเกษตรกร ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระบบ ดังนี้

- 4.2.5.1 กรณีทำนาในพื้นที่ราบหรือที่ราบของแต่ละชั้นบันได (terraces) ต้องมีการปรับระดับ โดย:
- 1) กรณีปรับระดับพื้นที่ด้วยระบบเลเซอร์ (laser land leveling) ต้องปรับระดับพื้นที่นา ให้มีความลาดชันอย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่
 - 2) กรณีไม่ใช้การปรับระดับด้วยระบบเลเซอร์ ให้ตรวจประเมินด้วยสายตาว่าไม่มีบริเวณที่สูงหรือต่ำเมื่อปล่อยน้ำเข้าแปลงนา และมีความสม่ำเสมอของความสูงของต้นข้าวเมื่อปลูกข้าวแล้ว (ไม่เป็นลูกคลื่น)
- 4.2.5.2 กรณีทำนาในพื้นที่ลาดเอียงและไม่ทำเป็นชั้นบันได ไม่จำเป็นต้องปรับระดับพื้นที่นา แต่ต้อง:
- 1) ใช้วิธีทางกายภาพเพื่ออนุรักษ์ดิน เช่น การปลูกข้าวขวางแนวลาดเอียง (contour farming) การทำแนวป้องกันการกัดเซาะของดิน หรือ
 - 2) ใช้วิธีทางเขตกรรมเพื่ออนุรักษ์ดิน เช่น การปลูกพืชคลุมดินโดยไม่ใช้พืชต่างถิ่นรุกราน การใช้วัสดุคลุมดิน
- 4.2.5.3 กรณีทำนาในพื้นที่ดอน (ไม่มีระบบชลประทาน) ไม่ต้องปรับระดับพื้นที่ แต่หากเป็นพื้นที่นาที่ลาดเอียง ควรใช้วิธีทางกายภาพ เช่น การปลูกข้าวขวางแนวลาดเอียง หรือใช้วิธีทางเขตกรรม เช่น การใช้วัสดุคลุมดิน เพื่ออนุรักษ์ดิน

4.2.6 เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพ

เกษตรกรเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้จากกรณีใดกรณีหนึ่ง ดังนี้

- 1) เมล็ดพันธุ์ข้าวชั้นพันธุ์จำหน่าย (certified seed) ซึ่งผ่านการรับรองตามมาตรฐานการผลิตเมล็ดพันธุ์
- 2) เมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพและได้ตามข้อกำหนดของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เช่น ความบริสุทธิ์ของเมล็ด ปริมาณเมล็ดวัชพืช เปอร์เซ็นต์ความงอก การจัดเก็บในสถานที่ที่ปลอดภัย และมีการป้องกันรา
- 3) เมล็ดพันธุ์ข้าวที่เก็บไว้ใช้เอง ซึ่งมีการกำจัดต้นข้าวพันธุ์ปนก่อนการเก็บเกี่ยว มีการเก็บรักษาอย่างปลอดภัย และทำความสะอาดแยกสิ่งเจือปน (รวมถึงพืชพันธุ์อื่น) และไม่ควรใช้ปลูกเกิน 3 ฤดูปลูก

ทั้งนี้ การเลือกเมล็ดพันธุ์แนะนำให้ใช้พันธุ์ข้าวที่ได้รับการรับรองพันธุ์จากทางราชการ หรือพันธุ์ข้าวที่ได้รับการอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิ์ หรือพันธุ์พื้นเมืองที่ชุมชนอนุรักษ์ไว้ใช้เอง

4.3 การใช้น้ำ

4.3.1 การจัดการน้ำ

4.3.1.1 ระบบการผลิตในเขตนํ้าฝน

กรณีแปลงนาอยู่ในเขตนํ้าฝน ให้เกษตรกรปฏิบัติตามมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ และการจัดการน้ำ รวมถึง:

- 1) เริ่มเพาะปลูกในช่วงเวลาที่เหมาะสมมีฝนตกสม่ำเสมอตามสภาพภูมิอากาศท้องถิ่น
- 2) ใช้วิธีปลูกแบบใช้เมล็ดหรือใช้ต้นกล้าโดยทำเทือกอย่างมีประสิทธิภาพ และมีคันนาที่แข็งแรงเพื่อกักเก็บน้ำได้
- 3) ใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เช่น พันธุ์ข้าวอายุสั้น หรืออายุยาว
- 4) มีแหล่งเก็บน้ำฝนไว้ในพื้นที่เพื่อใช้เป็นน้ำสำรอง

4.3.1.2 ระบบการผลิตในเขตชลประทาน-พื้นที่ลุ่ม

กรณีแปลงนาเป็นพื้นที่ลุ่มในเขตชลประทานที่มีสภาพน้ำท่วมขังอยู่เสมอหรือน้ำท่วมซ้ำซากเป็นประจำทุกปี ให้เกษตรกรปฏิบัติตามมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและการจัดการน้ำ รวมถึง:

- 1) ปรับปรุงวิธีการเพาะปลูกข้าวเพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายจากน้ำท่วมขังในช่วงเวลาที่คาดว่าจะเกิดน้ำท่วม
- 2) ปลดปล่อยแปลงนามีดินแห้งต่อเนื่องนาน 7 วัน อย่างน้อย 1 ครั้งต่อฤดูปลูก (หากสามารถดำเนินการได้)
- 3) ปรับระดับพื้นที่ให้สม่ำเสมอเพื่อให้มีการระบายน้ำได้
- 4) ใช้พันธุ์ข้าวที่ทนน้ำท่วม

4.3.1.3 ระบบการผลิตในเขตชลประทาน-พื้นที่ดอน

กรณีแปลงนาเป็นพื้นที่ดอนในเขตชลประทาน ซึ่งพื้นที่มีลักษณะค่อนข้างสูง มีสภาพการขังน้ำน้อย ซึ่งพื้นที่จะแห้งได้ง่ายกว่าพื้นที่ลุ่ม ให้เกษตรกรปฏิบัติตามมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ และการจัดการน้ำ รวมถึง:

- 1) ไถพรวนดินตามสภาพพื้นที่ ก่อนมีน้ำเข้าแปลงนา กรณีที่ดินอยู่ในสภาพแตกระแหง
- 2) ปรับระดับพื้นที่ให้สม่ำเสมอและทำคันนาให้แข็งแรง
- 3) เลือกปลูกข้าวพันธุ์อายุสั้นที่มีศักยภาพการให้ผลผลิตใกล้เคียงกับข้าวพันธุ์อายุปานกลาง
- 4) ปลูกภายใน 1 สัปดาห์ หลังจากเตรียมดินและทำเทือกเสร็จ ไม่ว่าจะปลูกโดยใช้เมล็ดหรือต้นกล้า
- 5) จัดการน้ำโดยการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง (คำแนะนำเทคนิคการจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้งตามภาคผนวก ค)
- 6) ไม่ปล่อยน้ำเข้าแปลงนาอย่างน้อย 10 วัน ถึง 15 วัน ก่อนการเก็บเกี่ยว

4.3.2 ระบบชลประทานระดับชุมชน

กรณีแปลงนาที่อยู่ในพื้นที่ชลประทาน ให้เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรมีการวางแผนการจัดการน้ำระดับชุมชนที่ดี โดยปฏิบัติ ดังนี้

- 1) มีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการน้ำชลประทานของผู้มีส่วนได้เสีย
- 2) มีคลองส่งน้ำเข้า-ออกอย่างเพียงพอ
- 3) มีคันคลองส่งน้ำที่ไม่รั่วซึม
- 4) ถ้ามีประตูน้ำ ควรสามารถควบคุมการเข้า-ออกของน้ำได้ปกติ

4.3.3 คุณภาพของน้ำที่นำเข้ามาในนาข้าว

น้ำที่เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรนำเข้ามาใช้ในนาข้าวมาจากแหล่งน้ำที่มีความสะอาด ไม่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนทางชีวภาพ โลหะหนัก และความเค็ม และมีการประเมินความเสี่ยงของการปนเปื้อนในน้ำตามแบบประเมินความเสี่ยงในภาคผนวก ก ส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 (ยกเว้นระบบการผลิตในเขตน้ำฝน)

กรณีมีความเสี่ยงในการปนเปื้อนและความเค็มควรตรวจวิเคราะห์การปนเปื้อน และต้องมีมาตรการ เช่น ใช้ระบบการบำบัด ปลูกพันธุ์ข้าวที่ทนต่อสภาพความเค็ม ทั้งนี้ ข้อมูลการประเมินความเสี่ยงและผลการวิเคราะห์สามารถทำได้ในระดับกลุ่มหรือบุคคล ข้อมูลผลการประเมินและวิเคราะห์ต้องมีอายุไม่เกิน 3 ปี

4.3.4 การขุดเจาะน้ำบาดาล

หากเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรมีการขุดเจาะน้ำบาดาลและสูบน้ำบาดาล ต้อง:

- 1) เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการขุดเจาะน้ำบาดาล^{11/} เพื่อให้เกิดการใช้น้ำบาดาลอย่างยั่งยืน
- 2) เข้าร่วมในการจัดการลุ่มน้ำและโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำบาดาลของชุมชน
- 3) หลีกเลี่ยงการสูบน้ำไปใช้เกินกว่าศักยภาพของการเพิ่มของน้ำในลุ่มน้ำโดยธรรมชาติ และใช้น้ำอย่างสมดุลโดยไม่มีการแย่งน้ำใช้ตามข้อกำหนดของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง^{12/}

^{11/} พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2521) ออกตามความในพระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการในทางวิชาการสำหรับการเจาะน้ำบาดาลและการเลิกเจาะน้ำบาดาล และที่แก้ไขเพิ่มเติม

^{12/} ระเบียบกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการพิจารณาออกใบอนุญาตและต่ออายุใบอนุญาตประกอบกิจการน้ำบาดาล พ.ศ. 2560 และประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2521) ออกตามความในพระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. 2520 เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการในทางวิชาการสำหรับใช้น้ำบาดาลแบบอนุรักษ์ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

- 4) ปฏิบัติตามนโยบายการอนุญาตการใช้ น้ำบาดาลอย่างยั่งยืน และมีข้อมูลการขอรับคำแนะนำ และปฏิบัติตามคำแนะนำจากกรมทรัพยากรน้ำบาดาลหรือหน่วยราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ และทำภายในระยะเวลาไม่เกิน 3 ปี

4.3.5 การระบายน้ำ

หากจำเป็นต้องระบายน้ำผิวดินออกจากแปลงนา ให้เกษตรกรระบายน้ำออกได้หลังจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยเคมี) อย่างน้อย 4 วัน และหลังจากใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรอย่างน้อย 14 วัน หรือตามที่ระบุบนฉลากผลิตภัณฑ์ เพื่อหลีกเลี่ยงการปนเปื้อนที่สามารถส่งผลเสียต่อความหลากหลายทางชีวภาพหรือสิ่งแวดล้อม และแหล่งน้ำธรรมชาติ

4.4 การจัดการธาตุอาหาร

4.4.1 การจัดการธาตุอาหารอินทรีย์หรืออินทรีย์

เกษตรกรมีการจัดการธาตุอาหารได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการจดบันทึก ดังนี้

- 1) ใส่ปุ๋ยในช่วงเวลาตามระยะเจริญเติบโตและความต้องการของต้นข้าว ตามคำแนะนำสำหรับแต่ละพื้นที่ หรือตามคำแนะนำที่ระบุไว้บนฉลาก (หากมี)
- 2) ใส่ปุ๋ยในอัตราที่เหมาะสมตามระดับความอุดมสมบูรณ์ของดินและตามปริมาณผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ หรือตามคำแนะนำสำหรับแต่ละพื้นที่ หรือตามคำแนะนำที่ระบุไว้บนฉลาก (หากมี)
- 3) ปรับปรุงดินโดยใช้วิธีธรรมชาติ เช่น ปลุกพืชปุ๋ยสด

4.4.2 การเลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์

เกษตรกรใช้วัสดุอินทรีย์ เช่น มูลสัตว์ ปุ๋ยสด ฟางข้าว ตอซังข้าว เป็นปุ๋ยได้ หากอยู่ในสภาพที่เหมาะสม ดังนี้

- 1) ใช้วัสดุอินทรีย์ที่ย่อยสลายสมบูรณ์หรือที่อยู่ระหว่างการย่อยสลายในแปลงนาที่ไม่มีน้ำท่วมขัง
- 2) ปล่อยให้วัสดุอินทรีย์ที่ยังย่อยสลายไม่สมบูรณ์ย่อยสลายก่อนปล่อยน้ำเข้าท่วมแปลงนา
- 3) ใช้วัสดุอินทรีย์ที่หาได้ในพื้นที่ และใช้ในปริมาณที่เหมาะสม

4.4.3 การเลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์

เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยเคมี) ที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย

4.5 การจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน (IPM)

4.5.1 การจัดการวัชพืช

เกษตรกรปฏิบัติตามหลักการ IPM (รายละเอียดตามภาคผนวก ข) และเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ใช้วิธีการป้องกันการเกิดวัชพืชด้วยวิธีกลก่อนเป็นอันดับแรก เช่น
 - ก) มีการเตรียมดินที่ดี
 - ข) ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวชั้นพันธุ์จำหน่าย (certified seed)
 - ค) ปลุกพืชหมุนเวียน
 - ง) ควบคุมให้มีน้ำขังในแปลงนา (ถ้ามีน้ำปริมาณมากพอ)
- 2) ใช้สารป้องกันและกำจัดวัชพืช (herbicide) เฉพาะในกรณีที่วิธีอื่นไม่ได้ผล (เช่น วิธีกล) และคาดการณ์ว่าจะเกิดความรุนแรงของวัชพืชที่เป็นเหตุให้เกิดความสูญเสียหรือเสียหายอย่างมีนัยสำคัญ
- 3) ใช้สารป้องกันและกำจัดวัชพืชที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่อนุญาตให้ใช้กับข้าว เฉพาะในกรณีที่จำเป็น โดยบันทึกแหล่งที่ได้มา และไม่ใช้สารเคมีที่อยู่ในบัญชีรายชื่อวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้ตามข้อ 4.7.6.2
- 4) ใช้สารป้องกันและกำจัดวัชพืชเฉพาะพื้นที่เป้าหมาย
- 5) ใช้สารป้องกันและกำจัดวัชพืชตามคำแนะนำบนฉลากของผลิตภัณฑ์ หยุดใช้ตาม PHI รวมถึงใช้ไม่เกินความเข้มข้นที่ระบุบนฉลากหรือตามคำแนะนำของหน่วยราชการ เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานและความปลอดภัยด้านอาหาร
- 6) เลือกและใช้สารป้องกันและกำจัดวัชพืชให้จำเพาะกับชนิดของวัชพืชเป้าหมายในแปลงนา พิจารณาใช้ในช่วงเวลาที่ต้นข้าวเจริญเติบโตให้ใบยังไม่คลุมพื้นที่และพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการดื้อยาของวัชพืชในพื้นที่ (เพื่อประสิทธิภาพการใช้)

4.5.2 การจัดการแมลงศัตรูพืช

เกษตรกรปฏิบัติตามหลักการ IPM (รายละเอียดตามภาคผนวก ข) และเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ใช้วิธีการป้องกันการเกิดแมลงศัตรูข้าวก่อนเป็นอันดับแรก เช่น
 - ก) ใช้ธาตุอาหารอย่างสมดุล เช่น หลีกเลี่ยงการใส่ปุ๋ยไนโตรเจนมากเกินไป
 - ข) ใช้ศัตรูธรรมชาติ เช่น แมลง (ตัวห้ำ ตัวเบียน) แมงมุม และเพิ่มความหลากหลายของแหล่งที่อยู่อาศัยในพื้นที่รอบแปลงนา
 - ค) เลือกเวลาการปลูกข้าวให้ใกล้เคียงกับการปลูกข้าวของชุมชนเดียวกัน
 - ง) เลือกใช้พันธุ์ที่ต้านทานหรือทนทานต่อแมลงศัตรูข้าว
 - จ) ส่งเสริมให้มีสัตว์ที่กินสัตว์อื่นเป็นอาหาร เช่น นก ค้างคาว กบ
 - ฉ) ปลุกพืชหมุนเวียน หรือเพิ่มระยะเวลาพักดิน
- 2) ใช้สารป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูข้าว (insecticide) เฉพาะในกรณีที่วิธีอื่นไม่ได้ผล (เช่น การใช้ฮอร์โมน สารชีวภาพ) และคาดการณ์ว่าจะเกิดความรุนแรงของแมลงศัตรูข้าวที่เป็นเหตุให้เกิดความสูญเสียหรือเสียหายอย่างมีนัยสำคัญ
- 3) ไม่ใช้สารป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูข้าวชนิดออกฤทธิ์ในวงกว้าง (broad spectrum insecticide) ในช่วงที่ต้นข้าวอายุมากกว่า 40 วันหลังปลูก ยกเว้นเป็นไปตามคำแนะนำของหลักการ IPM ที่ได้จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของหน่วยราชการในท้องถิ่น

- 4) ใช้สารป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูข้าวที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่อนุญาตให้ใช้กับข้าว เฉพาะกรณีที่จำเป็น โดยบันทึกแหล่งที่ได้มา และไม่ใช้สารเคมีที่อยู่ในบัญชีรายชื่อวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้ตามข้อ 4.7.6.2
- 5) ใช้สารป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูข้าวเฉพาะพื้นที่เป้าหมาย
- 6) ใช้สารป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูข้าวตามคำแนะนำบนฉลากของผลิตภัณฑ์ หยุดใช้ตาม PHI รวมถึงใช้ไม่เกินความเข้มข้นที่ระบุบนฉลากหรือตามคำแนะนำของหน่วยราชการ เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานและความปลอดภัยด้านอาหาร
- 7) เลือกและใช้สารป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูข้าวให้จำเพาะกับชนิดของแมลงศัตรูข้าวเป้าหมาย ในแปลงนา ให้พิจารณาใช้ในเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับชนิดแมลงเป้าหมาย และพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการดื้อยาของแมลงศัตรูข้าวในพื้นที่ (เพื่อประสิทธิภาพการใช้)

4.5.3 การจัดการโรคข้าว

เกษตรกรปฏิบัติตามหลักการ IPM (รายละเอียดตามภาคผนวก ข) และเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ใช้วิธีการป้องกันการเกิดโรคข้าว เช่น
 - ก) ใช้ธาตุอาหารอย่างสมดุล เช่น หลีกเลี่ยงการใส่ปุ๋ยไนโตรเจนมากเกินไป
 - ข) ปลูกข้าวด้วยความหนาแน่นที่เหมาะสมที่สุด
 - ค) เลือกใช้พันธุ์ที่ต้านทานต่อโรค
 - ง) เลือกเวลาการปลูกข้าวให้ใกล้เคียงกับการปลูกข้าวของชุมชนเดียวกัน
 - จ) กำจัดพืชอาศัยของโรคข้าว เช่น วัชพืชบนคันนา ตอซัง ข้าวเรือ
 - ฉ) จัดการสภาพแวดล้อมในแปลงนาระหว่างดินและพุ่มกอข้าวให้เหมาะสม ไม่ว่าจะแห้งหรือชื้น (ขึ้นอยู่กับชนิดโรคของต้นข้าว)
- 2) ใช้สารป้องกันและกำจัดโรคข้าว (fungicide) เฉพาะในกรณีที่วิธีอื่นไม่ได้ผล (เช่น การใช้สารชีวภาพ) และคาดการณ์ว่าจะเกิดความเสี่ยงของโรคข้าวที่เป็นเหตุให้เกิดความสูญเสียหรือเสียหายอย่างมีนัยสำคัญ
- 3) ใช้สารป้องกันและกำจัดโรคข้าวที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่อนุญาตให้ใช้กับข้าว เฉพาะกรณีที่จำเป็น โดยบันทึกแหล่งที่ได้มา และไม่ใช้สารเคมีที่อยู่ในบัญชีรายชื่อวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้ตามข้อ 4.7.6.2
- 4) ใช้สารป้องกันและกำจัดโรคข้าวเฉพาะพื้นที่เป้าหมาย
- 5) ใช้สารป้องกันและกำจัดโรคข้าวตามขั้นตอนหรือข้อมูลที่ระบุไว้บนฉลากของผลิตภัณฑ์ หยุดใช้ตาม PHI (หรืออย่างน้อย 30 วันก่อนเก็บเกี่ยว หากไม่มีการระบุข้อมูลไว้บนฉลาก) รวมถึงใช้ไม่เกินความเข้มข้นที่ระบุบนฉลากหรือตามคำแนะนำของหน่วยราชการ เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานและความปลอดภัยด้านอาหาร
- 6) เลือกและใช้สารป้องกันและกำจัดโรคข้าวให้จำเพาะกับชนิดของโรคที่เป็นปัญหา และพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการดื้อยาของโรคข้าวประกอบการเลือกซื้อสารเคมีที่เหมาะสมมาใช้ (เพื่อประสิทธิภาพการใช้)

4.5.4 การจัดการหอยเชอรี่

เกษตรกรปฏิบัติตามหลักการ IPM (รายละเอียดตามภาคผนวก ข) และเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ใช้วิธีการป้องกันหอยเชอรี่ก่อนเป็นอันดับแรก เช่น
 - ก) ใช้วิธีการ เช่น การทำลายไข่หอยเชอรี่
 - ข) ลดระดับน้ำเพื่อป้องกันการเข้าทำลายของหอยเชอรี่ในช่วงที่ต้นข้าวยังเล็ก (ระยะต้นอ่อน)
 - ค) ส่งเสริมให้มีสัตว์ที่กินสัตว์อื่นเป็นอาหาร เช่น นกป่า เป็ด ปลา
 - ง) ใช้ต้นกล้าที่แข็งแรงในการปักดำ โดยลดอัตราความหนาแน่นของเมล็ดพันธุ์ข้าวที่หว่านในแปลงเพาะกล้าและย้ายต้นกล้าที่มีอายุต่ำกว่าปกติไปปักดำ
 - จ) ปลูกพืชหมุนเวียน หรือเพิ่มระยะเวลาพักดิน
- 2) ใช้สารป้องกันและกำจัดหอย (molluscicide) เฉพาะในกรณีที่วิธีอื่นไม่ได้ผล (เช่น การเก็บหอยเชอรี่ออกจากแปลงนา) และคาดการณ์ว่าจะเกิดความเสี่ยงของหอยเชอรี่ที่เป็นเหตุให้เกิดความสูญเสียหรือเสียหายอย่างมีนัยสำคัญ
- 3) ใช้สารป้องกันและกำจัดหอยที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ให้ใช้กับข้าว เฉพาะกรณีที่จำเป็น โดยบันทึกแหล่งที่ได้มา และไม่ใช้สารเคมีที่อยู่ในรายการวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้ตามข้อ 4.7.6.2
- 4) ใช้สารป้องกันและกำจัดหอยเฉพาะพื้นที่เป้าหมาย
- 5) ใช้สารป้องกันและกำจัดหอยตามขั้นตอนหรือข้อมูลที่ระบุไว้บนฉลากของผลิตภัณฑ์ ไม่ใช้สารเคมีในช่วงเวลาก่อนการดำนา หดุดใช้ตาม PHI รวมถึงใช้ไม่เกินความเข้มข้นที่ระบุบนฉลากหรือตามคำแนะนำของหน่วยราชการ เพื่อความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงานและความปลอดภัยด้านอาหาร
- 6) เลือกและใช้สารป้องกันและกำจัดหอยที่จำเพาะกับหอยเชอรี่ และใช้ในช่วง 3 สัปดาห์หลังจากปักดำ (เพื่อประสิทธิภาพการใช้)

4.5.5 การจัดการหนู

เกษตรกรปฏิบัติตามหลักการ IPM (รายละเอียดตามภาคผนวก ข) และเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ใช้วิธีการป้องกันหนูหรือสัตว์ฟันแทะก่อนเป็นอันดับแรก เช่น
 - ก) มีการจัดการหนูในระดับชุมชน เช่น กำหนดนโยบาย มาตรการกำจัดหนู การใช้กับดักในนาข้าว
 - ข) เลือกเวลาการปลูกข้าวให้ใกล้เคียงกับการปลูกข้าวของชุมชนเดียวกัน
 - ค) ลดขนาดคันนาเพื่อลดพื้นที่อยู่อาศัยของหนูและสัตว์ฟันแทะอื่น
 - ง) ส่งเสริมให้มีสัตว์ที่กินสัตว์อื่นเป็นอาหาร (เช่น นกล่าเหยื่อ งู)
- 2) ใช้สารกำจัดสัตว์ฟันแทะ (rodenticide) เฉพาะในกรณีที่วิธีอื่นไม่ได้ผล (เช่น กับดัก การล่า) และคาดการณ์ว่าจะเกิดความเสี่ยงของหนูหรือสัตว์ฟันแทะอื่นที่เป็นเหตุให้เกิดความสูญเสียหรือเสียหายอย่างมีนัยสำคัญ

- 3) ใช้สารกำจัดสัตว์ฟันแทะที่ขึ้นทะเบียนกับกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่อนุญาตให้ใช้กับข้าว เฉพาะกรณีจำเป็น โดยบันทึกแหล่งที่ได้มา และไม่ใช่สารเคมีที่อยู่ในบัญชีรายชื่อวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้ตามข้อ 4.7.6.2
- 4) ใช้สารกำจัดสัตว์ฟันแทะเฉพาะพื้นที่เป้าหมาย
- 5) ใช้สารกำจัดสัตว์ฟันแทะ ตามขั้นตอนหรือข้อมูลที่ระบุไว้บนฉลากของผลิตภัณฑ์ หยุดใช้ตาม PHI รวมถึงใช้ไม่เกินความเข้มข้นที่ระบุบนฉลากหรือตามคำแนะนำของหน่วยราชการ เพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ปฏิบัติงานและความปลอดภัยด้านอาหาร
- 6) เลือกและใช้สารกำจัดสัตว์ฟันแทะให้จำเพาะกับหนูที่เป็นปัญหา และใช้ก่อนระยะข้าวตั้งท้อง เพื่อหลีกเลี่ยงการระบาดของหนูในช่วงข้าวสร้างเมล็ด โดยใส่สารเคมีกำจัดหนูและสัตว์ฟันแทะอื่นไว้ในภาชนะที่ปิดดันทัน (เช่น กระบอกลำไย กะลามะพร้าว) เพื่อป้องกันนกหรือการชะล้างของน้ำฝน

4.5.6 การจัดการนก

เกษตรกรใช้วิธีการจัดการที่ไม่ทำให้นกตายด้วยหลักการ IPM (รายละเอียดตามภาคผนวก ข) รวมถึง:

- 1) เลือกเวลาการปลูกข้าวให้ใกล้เคียงกับการปลูกข้าวของชุมชนเดียวกัน
- 2) ใช้อุปกรณ์ขับไล่ที่เป็นศัตรูข้าว
- 3) ส่งเสริมให้มีสัตว์ที่กินสัตว์อื่นเป็นอาหาร เช่น นกล่าเหยื่อ
- 4) ใช้สารเคมีเพื่อขับไล่โดยไม่ทำให้นกตายและไม่มีผลกระทบข้างเคียงทางลบ

4.6 การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว

4.6.1 ช่วงเวลาของการเก็บเกี่ยว

เกษตรกรเก็บเกี่ยวในช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อรักษาคุณภาพผลิตผล โดยพิจารณาจากอายุเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมสำหรับแต่ละพันธุ์ข้าว หรือระยะพลับพลึง โดยมีเมล็ดข้าว 80% ถึง 85% ของรวงข้าวเป็นสีฟางหรือสีเหลือง และมีเมล็ดในช่วงโคนรวงที่มีความแข็ง เมื่อกำเมล็ดในมือแล้วข้าวไม่ติดมือ

4.6.2 อุปกรณ์และเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว

เกษตรกรมีการจัดการอุปกรณ์และเครื่องจักรที่ใช้ในการเก็บเกี่ยว ดังนี้

- 1) ตรวจสอบความสะอาดอุปกรณ์การเกษตรก่อนใช้งาน เพื่อป้องกันการปนเปื้อนและการปะปนของพันธุ์ข้าว
- 2) ตั้งค่าการใช้งานเครื่องจักรกลการเกษตรที่ถูกต้อง เพื่อลดความสูญเสียเชิงปริมาณและคุณภาพ

4.6.3 ระยะเวลาในการลดความชื้น

กรณีเกษตรกรไม่ได้ลดความชื้นเอง ต้องขนส่งไปถึงผู้ประกอบการ (เช่น โรงสี โรงปรับปรุงสภาพข้าว) ภายใน 12 ชั่วโมงหลังการเก็บเกี่ยว

กรณีเกษตรกรลดความชื้นเอง ต้องเริ่มลดความชื้นข้าวเปลือกภายใน 24 ชั่วโมงหลังการเก็บเกี่ยว และประเมินความชื้นสุดท้ายของข้าวเปลือก โดยทั่วไปความชื้นข้าวเปลือกโดยประมาณไม่ควรเกิน 18% โดยมวล (น้ำหนักเปียก) สำหรับการจัดเก็บและจำหน่ายภายใน 3 วัน

4.6.4 เทคนิคการลดความชื้น

การลดความชื้นหลังการเก็บเกี่ยว ในกรณีที่เกษตรกรดำเนินการเอง ให้ปฏิบัติ ดังนี้

- 1) กรณีตากแดด ควรตากบนวัสดุโปร่งพื้น (เช่น บนตาข่าย เสื่อ หรือ ผ้าใบ) และปฏิบัติดังนี้
 - ก) เกลี่ยกองข้าวเปลือกให้มีความหนาแน่นระหว่าง 2 cm ถึง 4 cm
 - ข) กลับกองข้าวเปลือกเป็นระยะ ๆ
 - ค) มีการป้องกันข้าวเปลือกจากฝนและน้ำค้าง
 - ง) มีการป้องกันการเกิดรา รวมถึงการปนเปื้อนจากสัตว์และมนุษย์
- 2) กรณีใช้เครื่องอบลดความชื้น
 - ก) ใช้เครื่องอบลดความชื้นที่มีคุณภาพ เพื่อให้ได้คุณภาพข้าวเปลือกที่ดี (ไม่เปลี่ยนสี ไม่มีกลิ่นผิดปกติ และลดปริมาณข้าวหัก)
 - ข) มีการตั้งค่าอุณหภูมิไม่เกิน 43°C^{13/} สำหรับเครื่องอบลดความชื้นแบบกระบะ และไม่เกิน 55°C สำหรับเครื่องอบลดความชื้นแบบหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง

4.6.5 การจัดเก็บข้าว

เกษตรกรมีการจัดเก็บข้าวเปลือกในสถานที่ที่ปลอดภัยและป้องกันความชื้นเพื่อรักษาคุณภาพ หรือมีมาตรการ ดังนี้

- 1) ป้องกันการปนเปื้อนจากสารที่เป็นอันตรายต่าง ๆ เช่น วัตถุอันตรายทางการเกษตร ปุ๋ยเคมี
- 2) ควบคุมความชื้นให้อยู่ที่ระดับ 14% โดยมวล (น้ำหนักเปียก) หรือน้อยกว่า
- 3) ป้องกันไม่ให้เปียกชื้น
- 4) ป้องกันการทำลายจากแมลงและสัตว์ศัตรู โดยไม่ใช้วิธีการรมด้วยสารเคมี
- 5) ทำความสะอาดข้าวเปลือกก่อนจัดเก็บ (โดยคัดแยกดิน วัชพืช และแมลงออก)
- 6) จัดเก็บแยกเป็นสัดส่วนจากข้าวอื่น ๆ เพื่อป้องกันการปะปน พร้อมทั้งมีป้ายระบุอย่างชัดเจน

4.6.6 ตอซัง

ห้ามเกษตรกรเผาตอซังข้าว และจัดการตอซังข้าวอย่างเหมาะสม เพื่อบรรเทาปัญหาการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และรักษาหรือปรับปรุงคุณภาพของดิน อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

^{13/} °C เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยในระบบเอสไอ ที่ใช้แทนคำว่า “องศาเซลเซียส (degree Celsius)”

- 1) ปลอยตอซังข้าวไว้ในแปลงนาเพื่อให้อยสลาย อย่างน้อย 21 วัน ก่อนปลอยน้ำเข้าแปลงนา
- 2) ปลอยตอซังข้าวไว้ในแปลงนาเพื่อให้อยสลาย อย่างน้อย 21 วัน ร่วมกับการไถกลบตอซังข้าว ในช่วงที่ไม่มีน้ำขัง ก่อนปลอยน้ำเข้าแปลงนา
- 3) ไถกลบตอซังข้าวในช่วงที่มีน้ำขังในแปลงนา

4.6.7 ฟางข้าว

ห้ามเกษตรกรเผาฟางข้าว และจัดการฟางข้าวอย่างเหมาะสม เพื่อบรรเทาปัญหาการปล่อย ก๊าซเรือนกระจก ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และรักษาหรือปรับปรุงคุณภาพของดิน และจัดการฟางข้าวอย่างเหมาะสม อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

- 1) ปลอยฟางข้าวไว้ในนาหรือไถกลบเพื่อให้อยสลาย อย่างน้อย 14 วัน
- 2) เก็บรวบรวมฟางข้าวไว้ใช้ประโยชน์ โดยวิธี เช่น เป็นอาหารสัตว์และนำมูลสัตว์มาใช้ใน แปลงนา หรือนำฟางข้าวไปทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในแปลงนา

4.7 สุขภาพและความปลอดภัย

4.7.1 คำแนะนำด้านความปลอดภัยและการปฐมพยาบาล

เกษตรกร ผู้ปฏิบัติงาน และสมาชิกในครอบครัวได้รับคำแนะนำหรือมีความรู้ความเข้าใจ ในการป้องกันอุบัติเหตุหรือการเจ็บป่วยจากการปฏิบัติงาน รู้วิธีการติดต่อบุคลากรด้านสาธารณสุข และมีชุดปฐมพยาบาลเบื้องต้นที่ระบุป้ายชี้ชัดชัดเจนในพื้นที่หรือมีสถานพยาบาลในบริเวณ ใกล้เคียงที่เกษตรกรรู้จักและเข้าถึงได้

4.7.2 เครื่องมือและอุปกรณ์

เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรมีการจัดเก็บ บำรุงรักษา และปรับแต่งเครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับ การปฏิบัติงานในฟาร์มและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว ให้ใช้งานได้ดีและมีประสิทธิภาพ รวมทั้ง เครื่องพ่นวัตถุอันตรายทางการเกษตรเพื่อป้องกันการรั่วหรือการปนเปื้อน

4.7.3 การฝึกอบรมการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร

เกษตรกรหรือผู้รับจ้างพ่นวัตถุอันตรายทางการเกษตรได้รับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับวิธีการ จัดการและการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรอย่างปลอดภัย รวมทั้งแสดงให้เห็นว่ามีการนำ ความรู้ไปประยุกต์ใช้ ครอบคลุมหัวข้อ ดังนี้

- 1) คำอธิบายชื่อ ความเป็นพิษ ความเสี่ยงต่อสุขภาพ และข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุอันตราย ทางการเกษตรที่ใช้ทั้งหมด
- 2) วิธีการจัดการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ถูกต้อง

- 3) มาตรการป้องกันเพื่อลดการเกิดอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากวัตถุอันตรายทางการเกษตร
- 4) ขั้นตอนการปฏิบัติกรณีฉุกเฉินหากได้รับหรือสัมผัสวัตถุอันตรายทางการเกษตร

4.7.4 อุปกรณ์คุ้มครองความปลอดภัยส่วนบุคคล

กรณีมีการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร ให้เกษตรกรปฏิบัติตามวิธีการและใช้อุปกรณ์คุ้มครองความปลอดภัยส่วนบุคคล (PPE) ที่ใช้งานได้และมีคุณภาพตามคำแนะนำในฉลาก ซึ่งอุปกรณ์ดังกล่าวรวมถึง:

- 1) ถุงมือป้องกันสารเคมี
- 2) หน้ากากป้องกันสารเคมี
- 3) ชุดคลุมป้องกัน เช่น เสื้อแขนยาวและกางเกงขายาว
- 4) รองเท้าบูท
- 5) แว่นตากันสารเคมี

กรณีเกษตรกรไม่ได้ปฏิบัติงานด้วยตัวเอง การผสมและฉีดพ่นวัตถุอันตรายทางการเกษตรต้องแจ้งให้ผู้รับจ้างปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้อย่างเคร่งครัดภายใต้การกำกับดูแลและตรวจติดตามจากเกษตรกร

4.7.5 การซักล้างและเปลี่ยนชุด

เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรกำหนดบริเวณสำหรับเปลี่ยนชุด ทำความสะอาดร่างกาย และซักล้าง PPE หลังจากการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับวัตถุอันตรายทางการเกษตร ชุด PPE ที่สวมใส่แล้วต้องซักล้างและไม่นำเข้าไบบ้านพักอาศัย

ให้แยกบริเวณสำหรับเปลี่ยนชุดและซักล้าง PPE ออกจากสถานที่ซักล้างของครัวเรือน

4.7.6 ข้อควรระวังสำหรับผู้ปฏิบัติงาน

- 4.7.6.1 กรณีเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรมีการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร ห้ามไม่ให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นผู้ปฏิบัติงาน
 - 1) สตรีมีครรภ์และมารดาที่อยู่ในช่วงให้นมบุตร
 - 2) เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี
 - 3) ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง หรือผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจ

4.7.6.2 ห้ามใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ระบุในทะเบียนวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้^{14/}

4.7.6.3 กรณีมีคำสั่งซื้อจากประเทศคู่ค้าปลายทางที่ชัดเจน ห้ามใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ประเทศคู่ค้าห้ามใช้ หรือให้ใช้ตามชนิดวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ประเทศคู่ค้ามีข้อกำหนดปริมาณสารพิษตกค้างสูงสุด

4.7.7 การกลับเข้าพื้นที่หลังการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร

กรณีเกษตรกรมีการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร ก่อนกลับเข้าพื้นที่ ให้:

- 1) ทั้งช่วงเวลาหลังการใช้ตามระยะเวลาที่ระบุในฉลากผลิตภัณฑ์ หรือ 48 ชั่วโมงสำหรับกรณีที่ไม่มีการระบุในฉลากผลิตภัณฑ์
- 2) สื่อสารให้ชุมชนรับทราบถึงเวลาที่ห้ามเข้าแปลงนาโดยติดป้ายเตือนหรืออย่างน้อยแจ้งด้วยวาจา

4.7.8 การจัดเก็บวัตถุอันตรายทางการเกษตรและสารเคมี

วัตถุอันตรายทางการเกษตรและปุ๋ยอินทรีย์ รวมถึงภาชนะบรรจุวัตถุอันตรายทางการเกษตร และปุ๋ยอินทรีย์ที่เกษตรกรยังใช้ไม่หมด ให้:

- 1) มีฉลากกำกับ
- 2) จัดเก็บในสถานที่ปิดล็อกแยกจากน้ำมันเชื้อเพลิง อาหาร และข้าว และป้องกันการเข้าถึงของเด็ก

4.7.9 การกำจัดวัตถุอันตรายทางการเกษตร

เกษตรกรกำจัดภาชนะบรรจุวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ใช้หมดแล้ว วัตถุอันตรายทางการเกษตรที่เหลือใช้และที่เก่าแล้ว (เช่น หมดยุหรือห้ามใช้) ด้วยวิธีการที่ถูกต้องโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดย:

^{14/} ทะเบียนวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ห้ามใช้ครอบคลุม:

- 1) วัตถุอันตรายชนิดที่ 4 ตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย
- 2) สารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน (persistent organic pollutants: POPs) ที่ระบุในอนุสัญญาสตอกโฮล์มว่าด้วยสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน (Stockholm convention on POPs) สามารถสืบค้นข้อมูลได้ที่ <http://chm.pops.int/>
- 3) สารที่เป็นอันตรายรุนแรงกลุ่ม 1A (extremely hazardous) หรือสารที่เป็นอันตรายสูงกลุ่ม 1B (highly hazardous) ตามข้อมูลขององค์การอนามัยโลกในการจำแนกวัตถุอันตรายทางการเกษตรจากความเป็นอันตราย สามารถสืบค้นข้อมูลได้ที่ <https://www.who.int/>
- 4) สารเคมีตามบัญชีรายชื่อในภาคผนวก III (Annex III) ของอนุสัญญารอตเตอร์ดัมว่าด้วยกระบวนการแจ้งข้อมูลสารเคมีล่วงหน้าสำหรับสารเคมีอันตรายและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์บางชนิดในการค้าระหว่างประเทศ (Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade) ทั้งนี้ ผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในรายการนี้อาจปลอดภัยที่จะใช้ภายใต้สภาวะควบคุมและต้องมีเหตุผลอธิบายสำหรับการใช้ และสามารถสืบค้นข้อมูลได้ที่ <http://www.pic.int/>

- 1) ให้รวบรวมภาชนะบรรจุวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ใช้หมดแล้วหรือหมดอายุแล้ว
- 2) คัดแยกและเก็บในสถานที่ที่ปลอดภัย ซึ่งไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- 3) ส่งคืนภาชนะบรรจุวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่ใช้หมดแล้ว หมดอายุแล้ว หรือห้ามใช้ให้แก่ตัวแทนจำหน่ายวัตถุอันตรายทางการเกษตร หรือส่งให้หน่วยงานที่รับผิดชอบกำจัด

กรณีไม่สามารถดำเนินการตามแนวปฏิบัติข้างต้น ให้ปฏิบัติตามการปฏิบัติที่ดีในการกำจัดวัตถุอันตรายทางการเกษตร รวมถึง:

- 1) ล้างภาชนะบรรจุที่ใช้หมดแล้วด้วยน้ำ จำนวน 3 ครั้ง โดยไม่ทิ้งน้ำที่ใช้แล้วในแหล่งน้ำสาธารณะ
- 2) ทำลายภาชนะบรรจุจนใช้ต่อไม่ได้ โดยการบดให้เสียรูปทรงหรือเจาะรู ก่อนนำไปฝังดิน
- 3) ฝังภาชนะบรรจุที่ล้างและทำลายแล้วตามข้อกำหนดในวรรค 2 ข้อ 1) และข้อ 2) ให้ห่างจากแหล่งน้ำอย่างน้อย 20 m^{15/} และไม่อนุญาตให้เด็กและบุคคลที่ไม่ได้รับอนุญาตเข้าถึงพื้นที่ดังกล่าว
- 4) ส่งคืนวัตถุอันตรายทางการเกษตรที่เก่าแล้วให้แก่ตัวแทนจำหน่ายวัตถุอันตรายทางการเกษตร หรือหากปฏิบัติไม่ได้ให้กำจัดในลักษณะที่ลดการได้รับสัมผัสของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

4.8 สิทธิแรงงานในฟาร์ม

4.8.1 แรงงานเด็ก

เกษตรกร不得使用แรงงานเด็กที่อายุต่ำกว่า 15 ปี เว้นแต่เป็นเด็กในครอบครัวที่อายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งอาจมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรของครอบครัวที่เหมาะสมตามอายุ เพื่อช่วยบุพการีและสร้างโอกาสในการพัฒนาทักษะ กิจกรรมที่อาจเข้าร่วมได้ มีดังนี้

- 1) กิจกรรมที่ไม่อันตรายต่อสุขภาพและการพัฒนาการ
- 2) กิจกรรมที่ไม่รบกวนเวลาเรียนและเวลาพักผ่อน
- 3) กิจกรรมที่อยู่ภายใต้การดูแลของผู้ใหญ่
- 4) กิจกรรมที่ใช้เวลาไม่เกิน 14 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

4.8.2 งานที่เป็นอันตราย

- 4.8.2.1 เกษตรกรหรือผู้รับจ้างปฏิบัติงานทั้งหมดต้องปฏิบัติตามกฎเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน เช่น กรณีมีความเสี่ยงจากฟ้าแลบฟ้าผ่าต้องหลบในที่กำบัง
- 4.8.2.2 ไม่มอบหมายงานแก่เด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ปฏิบัติงานที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยและสุขภาพ รวมทั้งต่อร่างกาย จิตใจ หรือศีลธรรมอันดีงาม โดยมีงานที่ไม่ควรมอบหมาย ดังนี้

^{15/} m เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยในระบบเอสไอ ที่ใช้แทนคำว่า “เมตร (meter)”

- 1) งานที่อยู่ในพื้นที่อันตราย
- 2) งานที่เกี่ยวข้องกับเครื่องจักร เครื่องมืออุปกรณ์ที่เป็นอันตรายตามข้อกำหนดของกฎหมายแรงงาน^{16/}
- 3) งานที่ยกของหนักเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด^{16/}
- 4) งานที่เกี่ยวข้องกับสารที่เป็นอันตราย
- 5) งานที่ต้องทำช่วงเวลากลางคืนที่ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด^{16/}

4.8.2.3 ต้องมีการตรวจสอบและบันทึกอายุคนงานไว้เสมอ

4.8.3 การศึกษา

เกษตรกรจัดให้เด็กที่อยู่ในช่วงอายุการศึกษาภาคบังคับไปโรงเรียนตลอดปีการศึกษา หากไม่สามารถไปโรงเรียนได้ต้องมีความพยายามให้มีการศึกษา

4.8.4 แรงงานบังคับ

เกษตรกรไม่มีการใช้แรงงานบังคับ ชูเชิญ คุกคาม แรงงานทาส แรงงานที่มีข้อผูกพันหนี้สิน รวมทั้งการค้ำมนุษย์และการใช้แรงงานที่ผิดกฎหมาย ซึ่งต้องสอดคล้องตามเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ไม่ยึดค่าแรง เงินเดือน ค่าตอบแทนของลูกจ้าง (ทั้งหมดหรือบางส่วน) รวมถึงทรัพย์สินของลูกจ้าง เอกสารประจำตัว (เช่น บัตรประชาชน และเอกสารการเดินทาง) เพื่อบังคับให้ลูกจ้าง อยู่ปฏิบัติงานเกินกว่าที่ตกลงกันได้
- 2) ไม่เรียกเก็บค่าสมัครงานกับลูกจ้าง หรือค่าธรรมเนียมการจัดหางานที่ทำให้ลูกจ้างต้องเป็นหนี้กับเจ้าของแปลงนาหรือตัวแทนจัดหางาน
- 3) อนุญาตให้ลูกจ้างออกจากแปลงนาได้หลังจากหมดช่วงเวลาทำงาน
- 4) ชั่วโมงทำงานปกติของลูกจ้างต้องไม่เกิน 48 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยให้มีวันหยุดอย่างน้อย 1 วัน เมื่อทำงานติดต่อกันทุก 6 วัน
- 5) ไม่บังคับคู่สมรสและบุตรของลูกจ้างที่ทำสัญญาจ้างเพื่อให้ทำงาน
- 6) ไม่มีส่วนร่วมหรือยินยอมให้มีการค้ำมนุษย์

4.8.5 การเลือกปฏิบัติ

เกษตรกรไม่เลือกปฏิบัติหรือมีการปฏิบัติที่ไม่ให้เกียรติต่อลูกจ้างและสมาชิกในครอบครัวที่ทำงานด้วย โดยให้ปฏิบัติตามเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ไม่เลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของเพศ ชนชาติพันธุ์ ชนิกาย ศาสนา ความทุพพลภาพ รสนิยมทางเพศ การตั้งครรภ์ การเป็นสมาชิกองค์กรผู้ใช้แรงงาน หรือการสังกัดทางการเมือง

^{16/} พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

- 2) ไม่ใช้การแบ่งแยก การกีดกัน หรือความลำเอียง ที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมของโอกาส ที่เกี่ยวกับการจ้าง การฝึกอบรม การมอบหมายงาน ผลประโยชน์ ผลตอบแทน ความก้าวหน้า การเลิกจ้างงาน การเกษียณอายุ หรือในการตัดสินใจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน
- 3) ไม่มีการตรวจสอบสุขภาพนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดเพื่อใช้เป็นเงื่อนไขการทำงาน (ยกเว้นการตรวจสารเสพติด)
- 4) ไม่มีพฤติกรรม กิริยาท่าทาง ภาษา หรือการสัมผัสทางกายที่เป็นการล่วงละเมิดทางเพศ บีบบังคับ หรือคุกคาม
- 5) ไม่มีการกลั่นแกล้ง หรือลงโทษทางร่างกาย

4.8.6 เสรีภาพในการสมาคม

เกษตรกรให้ลูกจ้างมีสิทธิก่อตั้งหรือเลือกเข้าร่วมสมาคมโดยไม่มีการแทรกแซง และมีส่วนร่วมเข้าร่วมในการต่อรองเงื่อนไขการทำงาน โดยให้ปฏิบัติตามเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ลูกจ้างมีอิสระในการก่อตั้งหรือเข้าร่วมในองค์กรผู้ใช้แรงงาน ทั้งภายใน (เช่น ผู้แทนลูกจ้าง) และภายนอกองค์กร (เช่น สหภาพแรงงาน) และมีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองในเรื่องเงื่อนไขการทำงาน
- 2) อนุญาตให้องค์กรผู้ใช้แรงงานจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในฟาร์มได้
- 3) ประสิทธิภาพการทำงานขององค์กรผู้ใช้แรงงานไม่ถูกขัดขวาง และตัวแทนองค์กรผู้ใช้แรงงานไม่ถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม
- 4) เกษตรกรต้องยอมรับข้อตกลงการเจรจาต่อรองร่วมกัน

4.8.7 ค่าจ้าง

เกษตรกรปฏิบัติตามเกณฑ์ ดังนี้

- 1) กำหนดค่าจ้างลูกจ้างเป็นไปตามหรือมากกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่กำหนดตามกฎหมายภายใต้กฎหมายและระเบียบข้อบังคับของท้องถิ่นหรือของประเทศ หรือตามข้อตกลงกับองค์กรผู้ใช้แรงงาน โดยไม่มีการจำแนกเพศชายหญิง
- 2) จ่ายค่าจ้างแรงงานตรงเวลาและสม่ำเสมอ
- 3) จ่ายค่าจ้างแรงงานเป็นสกุลเงินตามกฎหมาย หรือในรูปแบบอื่นที่ลูกจ้างยอมรับ โดยไม่เกิดการผูกมัดต่อแรงงานในรูปแบบใด ๆ
- 4) จ่ายค่าจ้างตามอัตราที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่มีการเจรจาทกลงร่วมกัน และการทำงานล่วงเวลาต้องเป็นไปโดยความสมัครใจ

4.9 การแปรรูปข้าวเปลือกเป็นสินค้าข้าวยั่งยืน

4.9.1 การรับซื้อ

เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือผู้ประกอบการมีการรับซื้อข้าวเปลือกและวัตถุดิบข้าวสำหรับการปรับปรุงสภาพ เช่น ข้าวกล้อง ที่ตามสอบข้อมูลแหล่งผลิตได้ว่ามาจากแปลงนาที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐานนี้หรือมาตรฐานที่เทียบเท่า และบันทึกปริมาณการรับซื้อ

4.9.2 การแปรรูปข้าวเปลือกเป็นสินค้าข้าว (การขัดสีและการปรับปรุงสภาพ) และการบรรจุ

เกษตรกร กลุ่มเกษตรกรหรือผู้ประกอบการมีการลดความชื้น การแปรรูปข้าว การปรับปรุงสภาพข้าว และการบรรจุ ดังนี้

- 1) ตามหลักการปฏิบัติทางสุขลักษณะที่ดี (good hygiene practices) หรือการปฏิบัติทางการผลิตที่ดี (good manufacturing practices) หรือให้เป็นไปตามข้อกำหนดของสุขลักษณะที่ดีตาม มกษ. 4403 หรือมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง
- 2) มีการปฏิบัติแยกต่างหากจากข้าวอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ข้าวยั่งยืน หรือทำความสะอาดสายการผลิตก่อนและหลังการดำเนินการ รวมทั้งมีการบรรจุและการจัดเก็บสินค้าข้าวเพื่อป้องกันการปนเปื้อนและการปะปนของข้าวอื่น ๆ โดยมีป้ายระบุอย่างชัดเจน รวมทั้งบันทึกปริมาณสินค้าที่ผลิตได้และสินค้าคงคลัง

4.9.3 การจัดเก็บ

เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือผู้ประกอบการจัดเก็บข้าวเปลือก วัตถุดิบข้าวสำหรับการปรับปรุงสภาพ และสินค้าข้าวยั่งยืนที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐานนี้ โดยแยกเป็นสัดส่วนจากข้าวอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ข้าวยั่งยืน เพื่อป้องกันการปะปน พร้อมทั้งมีป้ายระบุอย่างชัดเจน และมีการป้องกันกำจัดศัตรูข้าวในโรงเก็บด้วยวิธีการที่เหมาะสม

4.9.4 การขนส่ง

เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือผู้ประกอบการขนส่งข้าวเปลือกไปยังสถานที่แปรรูปข้าวเปลือก (ได้แก่ โรงสีข้าว และโรงปรับปรุงสภาพข้าว) รวมถึงขนส่งสินค้าข้าวไปยังผู้ค้าปลีก อย่างถูกสุขลักษณะ และป้องกันการปะปนของข้าวเปลือกและสินค้าข้าวจากแหล่งอื่น

4.9.5 เอกสารและบันทึกข้อมูลของสินค้าข้าว

- 4.9.5.1 เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือผู้ประกอบการมีการจัดทำเอกสารและบันทึกข้อมูล รวมถึงปริมาณการรับซื้อที่ระบุแหล่งที่มา ปริมาณสินค้าที่ผลิตได้ การเคลื่อนย้าย การใช้ และสินค้าคงคลังของข้าวยั่งยืนอย่างชัดเจนในทุกขั้นตอนของการผลิตและการปฏิบัติต่อสินค้าข้าว

- 4.9.5.2 เกษตรกร กลุ่มเกษตรกรหรือผู้ประกอบการเก็บรักษาเอกสารและบันทึกข้อมูล รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้รับจ้าง ไว้อย่างน้อย 3 ปี หรืออย่างน้อย 1 รอบของการรับรอง

4.10 การแสดงฉลากและการกล่าวอ้าง

- 4.10.1 การแสดงฉลากให้เป็นไปตามข้อ 3. ของ มกษ. 9060 สำหรับหีบห่อสำหรับผู้บริโภค และภาชนะบรรจุที่ไม่ได้จำหน่ายตรงต่อผู้บริโภค และอย่างน้อยดังต่อไปนี้

4.10.1.1 หีบห่อสำหรับผู้บริโภค^{17/}

อย่างน้อยต้องมีรายการดังนี้

- 1) ชื่อสินค้า โดยให้ระบุชื่อประเภท (เช่น ข้าวหอมมะลิ ข้าวกล้อง หรือข้าวขาว แล้วแต่กรณี) หรือชนิดของข้าว (เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวนุ่ม หรือข้าวสี แล้วแต่กรณี)
กรณีจำหน่ายเป็นสินค้าข้าวเฉพาะพันธุ์และต้องการระบุชื่อพันธุ์ ให้ระบุชื่อพันธุ์ได้ตามมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง^{18/}
- 2) ชั้นคุณภาพ (ถ้ามี)
- 3) น้ำหนักสุทธิ ให้ใช้ระบบเมตริก
- 4) ชื่อและที่อยู่ ของผู้ผลิต หรือผู้บรรจุ หรือผู้กระจายสินค้า หรือผู้นำเข้า หรือผู้ส่งออก หรือผู้จำหน่ายสินค้าเกษตร
- 5) ประเทศถิ่นกำเนิด ยกเว้นกรณีผลิตเพื่อจำหน่ายในประเทศ
อาจแสดงเขตที่ปลูกหรือประเทศ ภูมิภาคหรือชื่อท้องถิ่นของสถานที่เพิ่มเติม (แล้วแต่กรณี)
- 6) การแสดงวันที่
แสดงวันที่ควรบริโภคก่อน ทั้งนี้อาจแสดงวันที่ผลิตหรือวันที่บรรจุ เพิ่มเติมได้
- 7) วิธีการหุงต้ม

4.10.1.2 ภาชนะบรรจุที่ไม่ได้จำหน่ายโดยตรงต่อผู้บริโภค

ให้แสดงรายการดังต่อไปนี้บนฉลาก ยกเว้นรายการที่มีเครื่องหมาย * กำกับสามารถแสดงในเอกสารกำกับหรือใช้สื่ออื่นได้

- 1) ชื่อสินค้า โดยให้ระบุชื่อประเภท (เช่น ข้าวเปลือก ข้าวหอมมะลิ ข้าวกล้อง หรือข้าวขาว แล้วแต่กรณี) หรือชนิดของข้าว (เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวนุ่ม หรือข้าวสี แล้วแต่กรณี)
กรณีจำหน่ายเป็นสินค้าข้าวเฉพาะพันธุ์และต้องการระบุชื่อพันธุ์ ให้ระบุชื่อพันธุ์ได้ตามมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง^{18/}

^{17/} ต้องปฏิบัติตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 367) พ.ศ. 2557 และ (ฉบับที่ 383) พ.ศ. 2560 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงประกาศคณะกรรมการว่าด้วยฉลาก ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2543) เรื่อง ให้ข้าวสารบรรจุถุงเป็นสินค้าที่ควบคุมฉลาก และที่แก้ไขเพิ่มเติม และประกาศคณะกรรมการว่าด้วยฉลาก ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2543) เรื่อง ให้ข้าวสารบรรจุถุงเป็นสินค้าที่ควบคุมฉลาก (ฉบับที่ 2) และที่แก้ไขเพิ่มเติม

^{18/} มกษ. 4000 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ข้าวหอมมะลิไทย มกษ. 4001 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ข้าวหอมไทย มกษ. 4004 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ข้าวไทย และ มกษ. 4006 มาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่อง ข้าวสีไทย

- 2) ชั้นคุณภาพ* (ถ้ามี)
 - 3) น้ำหนักสุทธิ ให้ใช้ระบบเมตริก*
 - 4) ชื่อและที่อยู่ ของผู้ผลิต หรือผู้บรรจุ หรือผู้กระจายสินค้า หรือผู้นำเข้า หรือผู้ส่งออก หรือผู้จำหน่ายสินค้าเกษตร
 - 5) ประเทศถิ่นกำเนิด ยกเว้นกรณีผลิตเพื่อจำหน่ายในประเทศ*
อาจแสดงเขตที่ปลูกหรือประเทศ ภูมิภาคหรือชื่อท้องถิ่นของสถานที่เพิ่มเติม (แล้วแต่กรณี)
 - 6) การแสดงวันที่*
แสดงวันที่ผลิต หรือวันที่บรรจุ
- 4.10.2 การแสดงฉลากหรือกล่าวอ้างว่าเป็นสินค้าข้าวยั่งยืน จะทำได้ต่อเมื่อสินค้านั้นต้องมาจากการผลิตข้าวยั่งยืนตามข้อกำหนดของมาตรฐานนี้ และได้รับการรับรองจากหน่วยรับรอง โดยมีการแสดงฉลากระบุชื่อหรือรหัสของหน่วยรับรอง หรือระบุทั้งชื่อและรหัสของหน่วยรับรอง

ภาคผนวก ก

(เป็นส่วนหนึ่งของข้อกำหนด)

แบบประเมินความเสี่ยงคุณภาพดินและคุณภาพน้ำ

แบบประเมินความเสี่ยงคุณภาพดินและคุณภาพน้ำ เป็นรายการประเมินเพื่อใช้ร่วมกับการประเมินตามข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการปนเปื้อนของโลหะหนัก (ข้อ 4.2.1) ค่าความเค็มของดิน (ข้อ 4.2.2) และคุณภาพน้ำที่ใช้ในแปลงนา (ข้อ 4.3.3)

ในการตอบแบบการประเมินนี้ หากทุกคำตอบจากแปลงนาที่ทำการประเมินคือ “ไม่” จะพิจารณาว่าปัญหาด้านคุณภาพดินและน้ำของแปลงนานั้นมีความเสี่ยงต่ำ หากคำตอบคือ “ใช่” ให้ปฏิบัติตามคำแนะนำจากตารางเพื่อการแก้ไขปัญหาคือความเสี่ยงอย่างเฉพาะเจาะจง

คำถาม	ไม่	ใช่	คำแนะนำการปฏิบัติเมื่อ ใช่
ส่วนที่ 1 ความเสี่ยงของการปนเปื้อนในดิน			
1. ที่ผ่านมา (50 ปี) ส่วนใดส่วนหนึ่งของพื้นที่แปลงนาของท่านเคยมีการปฏิบัติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้หรือไม่			สำหรับคำถามในข้อ 1. และข้อ 2. - ให้ศึกษาประเภทของเสียและที่มาของขยะที่ถูกนำมาทิ้งในพื้นที่แปลงนา - ตรวจสอบคุณภาพดินเพื่อหาการปนเปื้อนที่อาจมากับของเสียที่ถูกนำมาทิ้งในแปลงนา หากไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับประเภทของเสียหรือข้อมูลผลการตรวจสอบการปนเปื้อนของโลหะหนัก เช่น แคดเมียม สารหนู ปปรอท และตะกั่ว หรือสารมลพิษที่ตกค้างยาวนานอื่น ๆ ในดิน - หากผลการตรวจวัดคุณภาพดินมีผลเกินค่ามาตรฐาน ให้ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้คำแนะนำในการปรับสภาพดิน - หากผลการตรวจวัดคุณภาพดินอยู่ในเกณฑ์ปกติให้ตรวจวัดคุณภาพดินทุก 5 ปี (กรณีไม่มีการทิ้งของเสียในแปลงนา) หรือตรวจวัดคุณภาพดินทุกปี (กรณีที่ยังมีการทิ้งของเสียในแปลงนา)
1) มีการใช้ตะกอนน้ำเสีย (มีแนวโน้มได้รับอันตรายสูงสุดจากแคดเมียม)			
2) มีการทิ้งของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม			
3) มีการทำเหมืองแร่พื้นบ้าน หรืออุตสาหกรรมเหมืองแร่ (มีแนวโน้มได้รับอันตรายสูงสุดจากปรอท แคดเมียม ตะกั่ว และสารหนู)			
4) มีการระบายน้ำจากเหมืองแร่ (มีแนวโน้มได้รับอันตรายสูงสุดจากปรอท แคดเมียม ตะกั่ว และสารหนู)			
5) มีการทิ้งแบตเตอรี่ หรือการรีไซเคิลแบตเตอรี่ (มีแนวโน้มได้รับอันตรายสูงสุดจากแคดเมียม ตะกั่ว และปรอท)			
2. พื้นที่แปลงนาของท่านตั้งอยู่ติดถนนที่มีการจราจรพลุกพล่าน เช่น ทางหลวง หรือทางด่วน			

คำถาม	ไม่	ใช่	คำแนะนำการปฏิบัติเมื่อ ใช้
ส่วนที่ 1 ความเสี่ยงของการปนเปื้อนในดิน			
หรือไม่ (มีแนวโน้มได้รับอันตรายจากแคดเมียมและตะกั่ว ที่มาจากไอเสียรถยนต์)			
3. แปลงนาของท่านตั้งอยู่บนพื้นที่ใต้ทิศทางลมใกล้เคียงกับโรงไฟฟ้าถ่านหิน (ในระยะ 5 km ^{19/}) หรือไม่ (มีแนวโน้มได้รับอันตรายจากปรอท)			
4. แปลงนาของท่านตั้งอยู่ในบริเวณลำน้ำที่มาจากโรงงานบำบัดน้ำเสีย แหล่งปศุสัตว์ หรือพื้นที่ทำการประมงหรือไม่			
5. ที่ผ่านมา (50 ปี) มีการใช้ผลิตภัณฑ์ดังต่อไปนี้ในพื้นที่แปลงนาของท่านหรือไม่			สำหรับคำถามในข้อ 5. รายการ 1) ถึงรายการ 3) หากมีการใช้ผลิตภัณฑ์เพื่อการเกษตรที่มีส่วนผสมของสารที่กำหนดในแปลงนา - หยุดการใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรนั้น ๆ และปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอคำแนะนำที่สามารถนำมาปรับใช้กับแปลงนา - ตรวจสอบปริมาณและระยะเวลาที่ใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรทั้งหมดในแปลงนา (เป็นระยะที่ปีตั้งแต่เริ่มใช้จนยุติการใช้) - ตรวจวิเคราะห์การปนเปื้อนในดิน หากพบว่าดินมีการปนเปื้อนอยู่ในระดับอันตราย ให้ดำเนินการ • ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญสำหรับคำแนะนำเพื่อฟื้นฟูสภาพดิน • ตรวจวิเคราะห์การปนเปื้อนในข้าวเปลือกจากแปลงนาว่ามีการปนเปื้อนด้วยสารชนิดเดียวกันหรือไม่
1) สารป้องกันและกำจัดราที่มีส่วนผสมของแคดเมียม เช่น แคดเมียมคาร์บอเนต (cadmium carbonate) แคดเมียมคลอไรด์ (cadmium chloride) แคดเมียมซัคซิเนต (cadmium succinate) แคดเมียมซีเบเคต (cadmium sebacate) หรือสารอื่น ๆ ที่มีส่วนผสมของแคดเมียม			
2) สารป้องกันและกำจัดราที่มีส่วนผสมของปรอท เช่น ฟีนิลเมอร์คิวริกอะซิเตต (phenyl mercuric acetate) คาโลเมลคลอไรด์ (calomel chloride) หรือสารอื่น ๆ ที่มีส่วนผสมของปรอทหรือเมอร์คิวรี			
3) สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีส่วนผสมของสารหนู เช่น กรดอาร์เซนิก (arsenic acid) อาร์เซนิกไตรออกไซด์ (arsenic trioxide) อาร์โซเนต (arsonate) อาร์เซไนท์ (arsenite) กรดอาร์โซนิค (aresonic acid) หรือสารอื่น ๆ ที่มีส่วนผสมของสารหนูหรืออาร์เซนิก			

^{19/} km เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยในระบบเอสไอ ที่ใช้แทนคำว่า “กิโลเมตร (kilometer)”

คำถาม	ไม่	ใช่	คำแนะนำการปฏิบัติเมื่อ ใช
ส่วนที่ 1 ความเสี่ยงของการปนเปื้อนในดิน			
			วางแผนและดำเนินการลดความเสี่ยงต่อการสัมผัสสารปนเปื้อนในดินทั้งต่อตนเองและผู้บริโภคข้าว และตรวจวิเคราะห์คุณภาพดินทุก 5 ปี ตามแผนการฟื้นฟูสภาพดิน
4) ปุ๋ยฟอสเฟตที่มาจากแหล่งที่มีแคดเมียมสูง			
6. แหล่งน้ำบาดาลหรือน้ำผิวดินในพื้นที่แปลงนา และพื้นที่โดยรอบของท่านมีรายงานหรือข้อมูลการปนเปื้อนของโลหะหนัก เช่น สารหนู แคดเมียม ตะกั่ว โครเมียม โปรท หรือไม			
7. ผลวิเคราะห์น้ำจากชลประทานในพื้นที่แปลงนาของท่านเคยพบค่าที่เกินค่ามาตรฐานของสารปนเปื้อนชนิดใดหรือไม่			
ส่วนที่ 2 ความเสี่ยงของค่าความเค็มของดินและน้ำ			
8. แหล่งน้ำชลประทานในแปลงนาของท่านเคยมีค่าความเค็มสูงหรือไม่			สำหรับคำถามในข้อ 8. ถึงข้อ 12. - ตรวจสอบค่าความเค็มของดินและน้ำชลประทานภายในแปลงนาอย่างน้อย 1 ครั้งต่อปี โดยเฉพาะเมื่อสิ้นสุดฤดูแล้ง - หาคำแนะนำทางเลือกเพื่อการบรรเทาผลกระทบของค่าความเค็มของดินและน้ำจากผู้เชี่ยวชาญ เมื่อผลตรวจสอบอยู่ในระดับที่น่ากังวล (ผลตรวจสอบจากห้องปฏิบัติการจะสามารถบอกได้ถึงระดับความน่ากังวลของค่าความเค็ม)
9. แปลงนาของท่านตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำเค็มในระยะ 3 km หรือไม่			
10. มีการรุกรานของน้ำเค็มเข้ามาในแปลงนาของท่านในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา (เช่น น้ำท่วม คลื่นพายุไต้ฝุ่น สึนามิ หรืออื่น ๆ) หรือไม่			
11. แปลงนาของท่านประสบปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของน้ำขึ้น-น้ำลงหรือไม่			
12. แหล่งน้ำในบริเวณแปลงนาของท่านมีความลึกของระดับน้ำใต้ดินที่เปลี่ยนแปลงไปมากกว่า 10 cm ในช่วงระหว่างฤดูกาลหรือไม่			
13. บริเวณที่ตั้งแปลงนาของท่านได้รับคำเตือนเกี่ยวกับปัญหาความเค็มของดินและน้ำจากหน่วยงานภาครัฐหรือไม่			
14. แหล่งน้ำในระบบชลประทานในบริเวณแปลงนาของท่านมีการเหือดแห้งในช่วงท้ายของฤดูแล้งหรือไม่			

ภาคผนวก ข

(เป็นส่วนหนึ่งของข้อกำหนด)

หลักการการจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน

- ข.1 หลักการของการจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน (IPM) รวมถึง:
- 1) สำรวจและประเมินระดับความเสียหายที่เกิดจากศัตรูพืชอย่างสม่ำเสมอ
 - 2) ใช้ระดับความเสียหายทางเศรษฐกิจ (economic threshold) ที่แนะนำโดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
 - 3) ประเมินวิธีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่มีอยู่ทั้งหมด
 - 4) เลือกใช้วิธีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ปลอดภัยสูงสุดต่อมนุษย์ มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มีความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ และป้องกันความเสี่ยงต่อความปลอดภัยด้านอาหารสำหรับพืชผลทุกชนิด
- ข.2 IPM เป็นการผสมผสานวิธีการควบคุมศัตรูพืชเชิงป้องกันและกำจัด
- วิธีการควบคุมศัตรูพืชเชิงป้องกันจะช่วยจัดการสภาพเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดศัตรูพืช และยังรวมถึงการใช้พันธุ์ทนทานต่อศัตรูพืช การปลูกพืชหมุนเวียน การปลูกพืชแซม การทำความสะอาดแปลง วิศวกรรมเชิงนิเวศวิทยา และอื่น ๆ
- วิธีการควบคุมศัตรูพืชเชิงกำจัดจะช่วยลดปริมาณศัตรูพืชที่เกิดขึ้นและรวมถึงการกำจัดด้วยวิธีกล (เช่น การกำจัดวัชพืชด้วยการถอนหรือใช้เครื่องมือ) การกำจัดด้วยวิธีทางชีวภาพ (เช่น การใช้สารชีวภัณฑ์) และการกำจัดด้วยวิธีทางเคมี (เช่น การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตร)
- ข.3 มาตรฐานนี้ สนับสนุนให้ใช้การควบคุมศัตรูพืชเชิงป้องกันอย่างต่อเนื่อง และใช้การควบคุมศัตรูพืชเชิงกำจัดได้อย่างถูกเวลา เมื่อวิธีการควบคุมศัตรูพืชเชิงป้องกันไม่ได้ผล การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรจะใช้เฉพาะเมื่อถึงระดับความเสียหายทางเศรษฐกิจ และคาดว่าความรุนแรงของศัตรูพืชจะทำให้เกิดความเสียหายหรือความสูญเสียต่อผลผลิตอย่างมีนัยสำคัญ การใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรให้ตรงกับศัตรูพืชเป้าหมายเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่ไม่ตั้งใจให้เกิดขึ้น อีกทั้งมาตรการต่าง ๆ ที่ใช้จะช่วยสนับสนุนการลดต้นทุนของเกษตรกร
- ข.4 วิธีการควบคุมศัตรูพืชเชิงป้องกันโดยทั่วไปและเงื่อนไขสำหรับการใช้วัตถุอันตรายทางการเกษตรที่เหมาะสมต่อการจัดการศัตรูข้าว 6 ประเภท แสดงในข้อกำหนดที่ 4.5.1 ถึงข้อกำหนดที่ 4.5.6

ภาคผนวก ค

(ให้ไว้เป็นข้อมูล)

เทคนิคการจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้ง

เทคนิคการจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้งเป็นวิธีการจัดการน้ำอย่างประหยัดสำหรับการทำนา เกษตรกรสามารถปรับวิธีการปลูกข้าวให้ใช้น้ำน้อยลง โดยวิธีจัดการน้ำเช่นนี้ทำให้สามารถใช้น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นาแบบเปียกสลับแห้ง (rice field with alternate wetting and drying) เป็นนาที่มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการจัดการน้ำ เพื่อให้พื้นที่นาข้าวมีสภาพแห้งและเปียกสลับกันเป็นช่วง ๆ เพื่อให้ดินได้รับอากาศในช่วงเริ่มต้นของการปลูกข้าว จนถึงก่อนระยะข้าวสร้างรวงอ่อน (panicle initiation) โดยการปล่อยน้ำเข้าแปลงนาครั้งแรก หลังปลูกข้าวและปล่อยให้น้ำอยู่ในแปลงนาจนแห้งลงตามธรรมชาติ แล้วจึงปล่อยน้ำเข้าแปลงนาอีกครั้ง ในช่วงข้าวแตกกอและปล่อยให้แห้งจนถึงช่วงข้าวสร้างรวงอ่อน จึงปล่อยน้ำเข้าแปลงนาอีกครั้ง โดยให้พิจารณา สภาพความแห้งของดิน หากระดับน้ำต่ำกว่าผิวดินลงไปโดยประมาณ 10 cm ถึง 15 cm (สังเกตได้จากระดับน้ำในท่อทุระดับน้ำ) จึงปล่อยน้ำเข้านาอีกครั้ง (ทั้งนี้ การทำให้ดินแห้งจะไม่ใช้วิธีการสูบน้ำออกจากแปลงนา แต่จะปล่อยให้แห้งโดยธรรมชาติ) การจัดการวิธีนี้จะช่วยประหยัดการใช้น้ำ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และไม่เกิดผลกระทบต่อการให้ผลผลิตที่ดี

เทคนิคการจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้ง สรุปได้ดังนี้

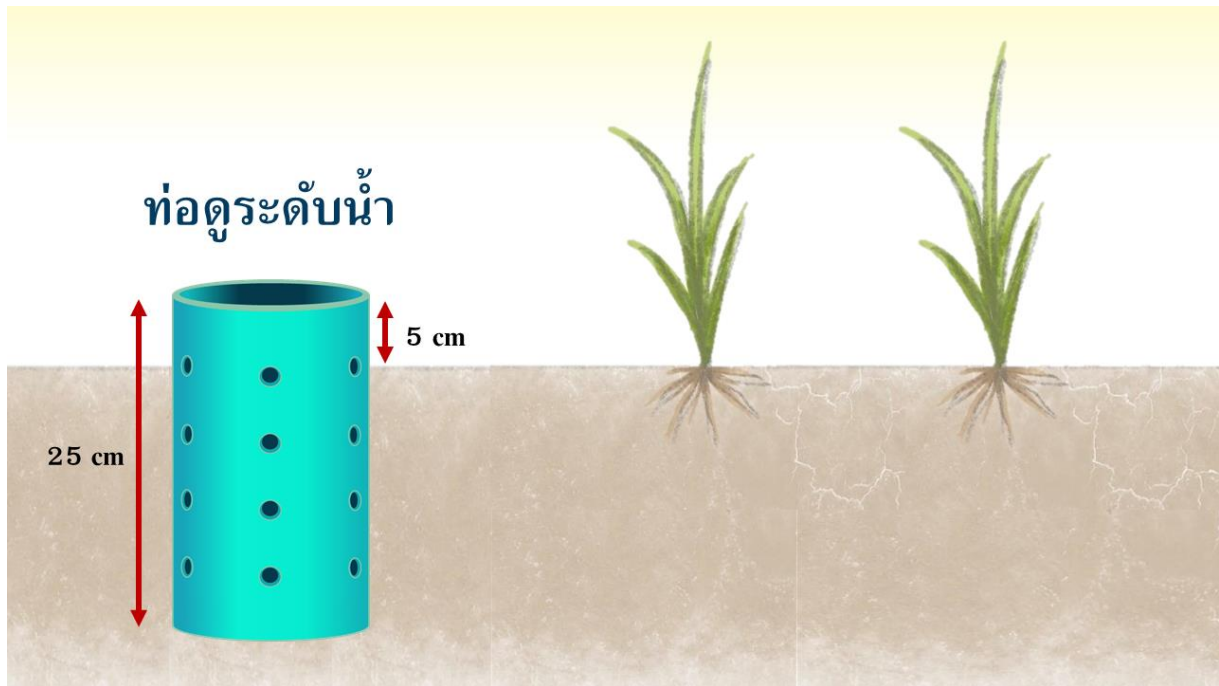
ค.1 การเตรียมดิน

ให้ปรับพื้นที่แปลงนาให้ราบเรียบสม่ำเสมอ

ค.2 วิธีติดตั้งท่อทุระดับน้ำในดิน

- ค.2.1 ใช้ท่อทุระดับน้ำ ตัวอย่างเช่น ท่อพีวีซีที่เจาะรูโดยรอบ เส้นผ่าศูนย์กลาง 10.16 cm (4 นิ้ว) ยาว 25 cm ที่เจาะรูขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4.763 mm^{20/} (หนึ่งหุนครึ่ง หรือ 3/16 นิ้ว) หรือ 6.350 mm (สองหุน หรือ 1/4 นิ้ว) จำนวน 4 แถว หรือ 5 แถวรอบท่อ แต่ละรูห่างกัน 5 cm
- ค.2.2 ให้ติดตั้งท่อทุระดับน้ำ พื้นที่ละ 1 จุด โดยฝังท่อในแปลงนาให้ลึกประมาณ 20 cm ให้ปากท่อโผล่พ้นผิวดิน 5 cm และให้ควักดินในท่อออกให้หมด แสดงดังภาพที่ ค.1

^{20/} mm เป็นสัญลักษณ์สำหรับหน่วยในระบบเอสไอ ที่ใช้แทนคำว่า “มิลลิเมตร (millimeter)”

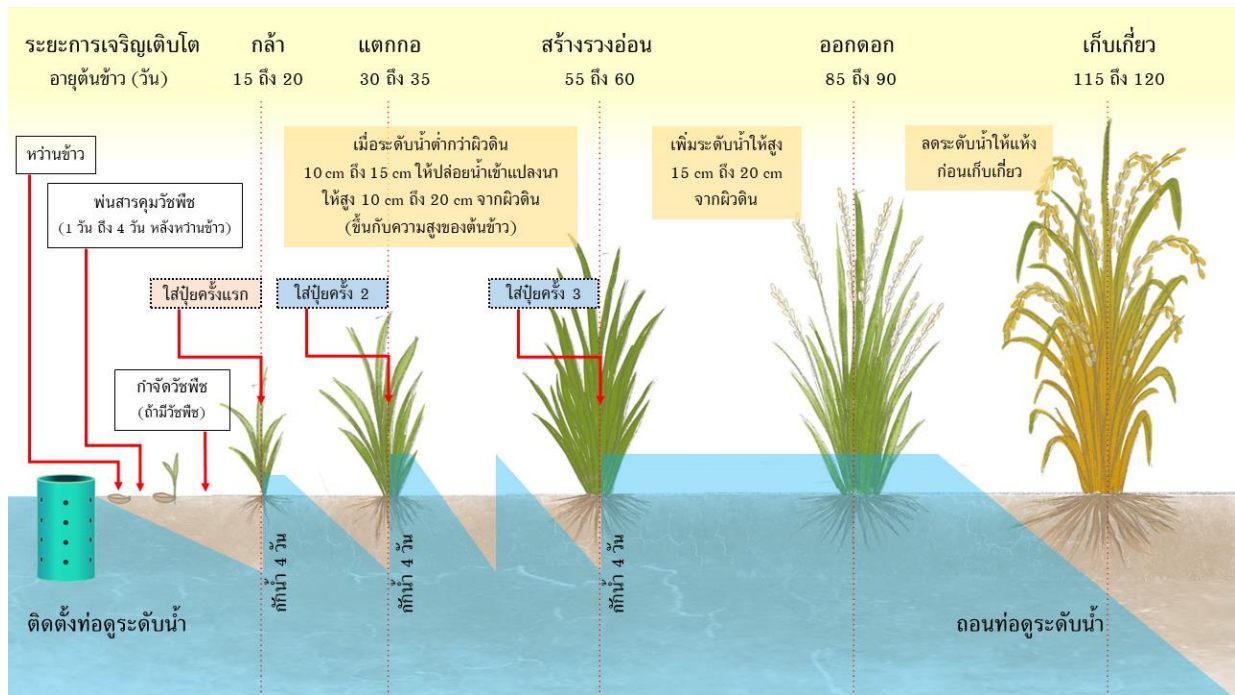

ภาพที่ ค.1 ท่อดูระดับน้ำและการติดตั้งท่อดูระดับน้ำ

ค.3 ขั้นตอนการจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้ง

- ค.3.1 หลังหว่านเมล็ดพันธุ์ 1 วัน ถึง 4 วัน ให้พ่นสารป้องกันและกำจัดวัชพืชชนิดควบคุมการงอกของเมล็ดวัชพืช
- ค.3.2 หลังหว่านข้าวแล้ว 15 วัน ถึง 20 วัน ให้ปล่อยน้ำเข้าแปลงนาครั้งแรกจนท่วมท่อดูระดับน้ำ
- ค.3.3 หากพบวัชพืชขึ้นในแปลงนาให้รีบกำจัด ก่อนการใส่ปุ๋ยเคมีทุกครั้ง
- ค.3.4 ก่อนการใส่ปุ๋ยเคมีครั้งแรก ให้ปล่อยน้ำเข้าแปลงนาให้ระดับน้ำสูงกว่าผิวดิน 15 cm ถึง 20 cm ขึ้นอยู่กับความสูงของต้นข้าว กรณีต้นข้าวยังเล็ก ควรใช้ระดับน้ำที่สูงกว่าผิวดิน 5 cm ถึง 10 cm
- ค.3.5 ใส่ปุ๋ยเคมีครั้งแรกทันทีหลังจากปล่อยน้ำเข้าแปลงนาตามข้อ ค.3.4 (ระยะกล้า ช่วงข้าวมีอายุ 20 วัน ถึง 25 วันหลังหว่านข้าว) โดยใช้ปุ๋ยแอมโมเนียมฟอสเฟต (ammonium phosphate) สูตร 16-20-0 (กรณีเป็นดินเหนียว) หรือสูตร 16-16-8 (กรณีเป็นดินร่วน และดินทราย) ในอัตรา 30 กิโลกรัมต่อไร่ ถึง 35 กิโลกรัมต่อไร่ หลังจากใส่ปุ๋ย ให้กักน้ำไว้ในแปลงนาน้อย 4 วัน (เพื่อป้องกันการสูญเสียปุ๋ยที่เพิ่งใส่และละลายอยู่ในน้ำ)
- ค.3.6 หลังจากใส่ปุ๋ยเคมีครั้งแรก ให้ปล่อยให้น้ำในแปลงนาเริ่มลดลงและแห้งลงตามธรรมชาติ ตรวจสอบระดับน้ำได้ผิวดินจากท่อดูระดับน้ำ

- ค.3.7 ถ้าระดับน้ำในท่อระดับน้ำลดต่ำกว่าผิวดินประมาณ 10 cm ถึง 15 cm ให้ปล่อยน้ำเข้าแปลงนาอีกครั้ง โดยให้ระดับน้ำสูงกว่าผิวดินประมาณ 15 cm ถึง 20 cm ระยะนี้ข้าวจะอยู่ในระยะแตกกอ มีอายุประมาณ 35 วัน ถึง 40 วัน ให้ใส่ปุ๋ยเคมีครั้งที่ 2 โดยใช้ปุ๋ยยูเรีย (สูตร 46-0-0) ในอัตรา 10 กิโลกรัมต่อไร่ ถึง 15 กิโลกรัมต่อไร่ และให้กักน้ำไว้ในแปลงนานอย่างน้อย 4 วัน แล้วปล่อยให้น้ำแห้งลงตามธรรมชาติ จนกระทั่งระดับน้ำลดต่ำกว่าผิวดินประมาณ 10 cm ถึง 15 cm ในช่วงนี้ข้าวจะเข้าสู่ระยะสร้างรวงอ่อน
- ค.3.8 ในช่วงที่ข้าวจะเข้าสู่ระยะสร้างรวงอ่อน อายุประมาณ 55 วัน ถึง 60 วัน (ข้อบนสุดของต้นข้าวมีลักษณะเป็นไต ก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นต้นกลม หรือก่อนข้าวตั้งท้อง 3 วัน ถึง 5 วัน) ให้ปล่อยน้ำเข้าแปลงนาอีกครั้ง โดยให้ระดับน้ำสูงกว่าผิวดินประมาณ 15 cm ถึง 20 cm และใส่ปุ๋ยครั้งที่ 3 โดยใช้ปุ๋ยยูเรีย (สูตร 46-0-0) ในอัตรา 10 กิโลกรัมต่อไร่ ถึง 15 กิโลกรัมต่อไร่ และกักน้ำไว้ในแปลงนานอย่างน้อย 4 วัน
- ค.3.9 หลังการใส่ปุ๋ยครั้งที่ 3 ให้รักษาระดับน้ำในแปลงนาเพื่อให้มีน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าว โดยมีระดับน้ำที่สูงกว่าผิวดินประมาณ 15 cm ถึง 20 cm ระยะนี้ต้นข้าวจะต้องการน้ำตลอดช่วงข้าวเจริญพันธุ์ (reproductive stage) เพื่อให้น้ำละลายปุ๋ยยูเรีย และรากดูดธาตุอาหารขึ้นไปสะสมไว้ที่ใบและส่งต่อไปให้เมล็ดข้าวได้อย่างสม่ำเสมอ ถ้าต้นข้าวขาดน้ำในช่วงนี้จะทำให้มีผลต่อคุณภาพของข้าวเปลือก คือ เกิดข้าวท้องไข้ ที่ส่งผลให้คุณภาพการสีของข้าวเปลือกลดลง (เปอร์เซ็นต์ข้าวหักสูง)
- ค.3.10 ให้สังเกตการเจริญเติบโตของข้าวเพื่อกำหนดระยะเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม โดยข้าวจะใช้เวลาในระยะสร้างรวงอ่อนถึงระยะข้าวออกดอก (ข้าวโพล้งดอก) ประมาณ 30 วัน และมีระยะเวลาการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม หรือที่เรียกว่า ระยะพลับพลึง คือ หลังข้าวออกดอกประมาณ 28 วัน ถึง 30 วัน หรือสังเกตได้จากสีของรวงข้าวที่เปลี่ยนเป็นสีฟางหรือสีเหลืองประมาณสามส่วนในสี่ส่วนนับจากปลายรวงมายังโคนรวง (เมล็ดข้าวในส่วนโคนรวงยังมีสีเขียวอมเหลืองอยู่) และมีเมล็ดในช่วงโคนรวงที่มีความแข็ง เมื่อกำเมล็ดในมือแล้วข้าวไม่ติดมือ
- ค.3.11 เมื่อข้าวโน้มรวง เมล็ดข้าวเริ่มแข็ง หรือก่อนเก็บเกี่ยวข้าวเปลือกเป็นเวลา 10 วัน ให้ปล่อยน้ำให้แห้งลงตามธรรมชาติ เพื่อเร่งการสุกแก่ของเมล็ดข้าวอย่างสม่ำเสมอทั่วทั้งแปลง
- ค.3.12 ถอนและเก็บท่อระดับน้ำออกจากแปลงนา
- ตัวอย่างการจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้งในแต่ละช่วงของการเจริญเติบโตของต้นข้าวที่ แสดงดังภาพที่ ค.2

ภาพที่ ค.2 การจัดการน้ำแบบเปียกสลับแห้งในแต่ละช่วงของการเจริญเติบโตของต้นข้าว